

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

15e jaargang nummer 1 – voorjaar 2018

Welkom op 7 april bij de
Raad van Gemeenten

De (her)ontdekking van de nabij-de-doodervaringen: de meest belangrijke/transformerende gebeurtenissen van de vorige eeuw?
Het onzichtbare zichtbaar maken: de theosofie als inspiratiebron voor schilder Wassily Kandinsky

In dit nummer:

Voorproefje boek 'De laatste stap naar bewustzijn: inzichten in de oorzaak en de betekenis van de creatie'
Levenskunst met het accent op onze innerlijke reis: innerlijke transformatie tijdens dit leven door relatie en verbinding met de Bron

Colofon

Redactie:

Aat-Lambèrt de Kwant, hoofdredacteur
Mgr P. O. Baaij, voorzitter redactieraad
[de functie van eindredacteur is vacant]

Redactie-adres:

Van de Veldelaan 862, 1816 PX Alkmaar
Telefoon: 072-5119619
Redactioneel e-mailadres: reflectie@vkk.nl

Voor abonnementen:

abonnementen@vkk.nl

Penningmeester:

Bankrekeningen:
NL89INSIO732453690 of:
NL85INGB0000302100
ten name van: VKK/CKB

Correctiewerk:

Inge van den Beld

Ontwerp/vormgeving:

Edward Koster

Omslagillustratie:

De belofte van de lente: fotomontage van een engelenbeeld in een zonovergoten lentewoud [idee/uitvoering: Edward Koster]

Drukwerk:

Drukkerij Van Asselt te Lemelerveld
Website: www.drukkerijvanasselt.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 17,50 (voor niet-kerkleden).

Toezening van artikelen:

De redactie houdt zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren – zo nodig in overleg met de auteurs – of te weigeren. De inhoud van de artikelen vertolkt niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de vkk in Nederland of die van de redactie. Elke auteur schrijft op persoonlijke titel, tenzij er aangegeven is dat er sprake is van een officieel kerkelijk document.

Kopij:

Sluitingsdatum van kopij voor het zomer-nummer: 1 mei 2018. Het zomernummer zal eind juni verschijnen.

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Woord vooraf

Op het moment dat dit voorjaarsnummer wordt voorbereid is het nog ijsig buiten. Toch maken we er een mooi, warm nummer van, met boeiende en opmerkelijke artikelen!

Zo beginnen we met aandacht voor de **nabij-de-doodervaring**. Waar vandaag de reductionistische mantra domineert dat er *'buiten de hersenen geen bewustzijn mogelijk is'*, daar stelde de Duitse onderzoeker Hubert Knoblauch al in 2003 vast dat de mens méér is dan enkel zijn hersenen. *'De mens is een eeuwige, onsterfelijke geest die door het lichaam aan de materie gebonden is.'*

In de nieuwe rubriek **'Reflectie Kwartaalboek'**, waarin aandacht voor opmerkelijke boeken, deze keer het boek **'De Slaaf'** van Anand Dīlvar. De hoofdpersoon zit gevangen in een vegetatieve staat als gevolg van een vreselijk ongeluk; zijn hele lichaam is verlamd en hij is niet in staat om met de mensen om hem heen te communiceren. Afgesneden van familie en vrienden begint hij een innerlijk gesprek met zijn spirituele gids die een diepgaande zelfrealisatiereis met hem maakt. Een bijna-doodervaring levert hem uiteindelijk een nieuwe staat van bewustzijn op, waardoor hij zijn diepste zelf gaat begrijpen.

Hoe kun je het *onzichtbare* zichtbaar maken? **Wassily Kandinsky** was de eerste schilder die ons met zijn kleurrijke abstracte schilderijen de vibraties van de astrale wereld liet voelen. Onlangs ontdekte Ojas de Ronde hoeveel Kandinsky daarbij geïnspireerd was door de theosofie, met name door de ideeën en afbeeldingen van *'Thought Forms'*, een boekje dat in 1901 werd uitgebracht door Annie Besant en Charles W. Leadbeater!

In haar artikel **'Toekomststappen: de twee evolutiepaden van de mens uitgelegd volgens het model van de zeven stralen'** gaat Wies Kuiper in op enkele aspecten van het Kali Yuga-tijdperk. Dit *'ijzeren tijdperk'* werd voorafgegaan door respectievelijk het koperen, het zilveren en het gouden tijdperk, en het schijnt de bedoeling te zijn dat we, via het koperen en het zilveren, weer terugkeren naar dat gouden tijdperk.

Ook deze keer weer, met de welwillende medewerking van de uitgever, een voorpublicatie uit het in maart 2018 te verschijnen nieuwe boek **'De laatste stap naar bewustzijn'** van auteur Jaap Hiddinga. Hij gaat aan de hand van citaten uit het bekende boek *'Autobiografie van een yogi'* van Paramahansa Yogananda, in op de inzichten en de betekenis van de creatie en het leven en hoe de laatste stap naar bewustzijn genomen kan worden, kennis die al duizenden jaren geleden bij de oude wijsgeren bekend was.

Een *valkuil* in religies, bijv. bij het christendom in de middeleeuwen, is vaak dat men niet gericht is op leven nú, maar op een toekomstige beloning. Namelijk: in het hiernamaals, en dat men dan (om die beloning te verkrijgen) moet voldoen aan zekere eisen, zegt Hans Feddema in zijn artikel **'Levenskunst met het accent op onze innerlijke reis'**.

Ziekenhuis 'de Wereld', een treffend verhaal van Karel Wellinghoff, die vorig jaar werd getroffen door een hartinfarct. In het ziekenhuis onderging hij een open-hartoperatie, omdat hij niet *gedotterd* konden worden. Het was daarbij vooral het pijnlijke bijkomen uit de narcose dat grote indruk op hem maakte en hem een *'ander soort spirituele bewustwording'* schonk, zonder de 'bloemetjes en de bijtjes'.

Wij wensen onze lezers veel leesplezier en inspiratie!

Aat-Lambèrt de Kwant
hoofdredacteur

De Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

De Vrij-Katholieke Kerk in een notendop

Wat is de Vrij-Katholieke Kerk?

De Vrij-Katholieke Kerk (vkk) is een onafhankelijke en autonome kerk. De vkk kenmerkt zich door het begrip 'vrijheid' en daarmee onderscheidt ze zich van alle andere katholieke uitdrukkingsvormen. Ze kent de vrijheid van gebruik en interpretatie van de Heilige geschriften. Het uit zich in haar benadering van de zeven sacramenten, de liturgie, het ceremonieel. Ze is vrij van dogma's. Bovendien staan alle ambten open voor mannen zowel als voor vrouwen. Zij staat iedereen die met eerbied het altaar wil naderen toe om ter communie te gaan.

De sacramenten in de vkk, zoals de *heilige communie*, de *doop*, het *vormsel*, het *oliesel bij sterven* en de *voltrekking van het huwelijk*, zijn in principe voor iedereen toegankelijk.

De Vrij-Katholieke Kerk: een kerk van religieuze vrijheid

De vkk biedt mensen die op zoek zijn naar religieuze vrijheid en die rituelen waarderen, de mogelijkheid om deel te nemen aan diensten die zich kenmerken door het mystieke karakter.

Ieder mens heeft van nature het vermogen om vanuit innerlijk weten tot bewustzijn te komen. Ritueel en liturgie zijn krachtige elementen om te groeien. De vkk hecht ook waarde aan denkbeelden uit jodendom, boeddhisme, hindoeïsme, islam, soefisme en bahai. Aspecten uit deze en andere richtingen vormen onderdeel van de beleving van de mensen in deze gemeenschap; het geloof in karma en reïncarnatie komt binnen de vkk voor. In de kerk is veel aandacht voor de esoterische en symbolische achtergronden van het ritueel en de liturgie. Naast bijbelteksten worden ook gnostische geschriften gebruikt.

Geen godsdienst boven waarheid

De theosofische gedachte 'geen godsdienst boven waarheid' geeft precies aan waar het in de vkk om gaat. Met elkaar zijn de kerkgangers op zoek naar antwoorden op levensvragen: *wie ben ik, waar ga ik naar toe, wat is de zin van het leven en wat gebeurt er na de dood?*

Die zoektocht naar antwoorden is heel persoonlijk... Interpretatie naar eigen inzicht en vrijheid van individuele keuzes worden gestimuleerd en gewaardeerd. De vkk heeft geen binding met Rome en kent geen dogmatische autoritaire visie met betrekking tot levens-thema's.

De organisatie van de Vrij-Katholieke Kerk

Het hoofd van de vkk is Christus. De vkk legt nadruk op onvoorwaardelijke liefde, acceptatie en vriendschap voor eenieder.

De Vrij-Katholieke Kerk wordt bestuurd door de *Algemene Bisschoppelijke Synode*, met een door de bisschoppen verkozen Voorzittend Bisschop (de *regionaris*) als voorzitter en uitvoerend hoofd.

Al het werk binnen de deze kerk, zowel door de geestelijkheid als de organisten, de bestuurlijke taken en het onderhouden van de kerkgebouwen wordt vrijwillig uitgevoerd. De geestelijkheid ontvangt geen geldelijke vergoeding voor de uitoefening van hun ambt.

In 2003 is besloten ook vrouwen toe te laten tot alle geestelijke ambten, daarmee werd erkenning gegeven aan de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen.

Het Vrij-Katholiek Instituut voor Educatie is het opleidingsinstituut voor de geestelijkheid en organiseert openbare bijeenkomsten voor belangstellenden.

Een overzicht van alle Vrij-Katholieke kerkgemeenten in Nederland per 1-4-2018

Kerkgemeente Amsterdam

◆ St. Gabriëlkerk

Deurlloostraat 17, 1078 HR Amsterdam

Eerstaanwezend priester: P.J. (Piet) Standaar; tel. 036-5246426

Secretariaat: mw. G. (Gerda) Baaij; tel. 036-5333025

E-mail: amsterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Arnhem

◆ Onze Lieve Vrouwe en al Haar Engelen

Wagnerlaan 90, 6815 AG Arnhem

Eerstaanwezend priester: Carin van Midloo

Secretariaat bestuur: dhr. Paul Aukes; tel. 0316-223389

E-mail: arnhem@vkk.nl

Kerkgemeente 's-Gravenhage

◆ St. Albaanskerk

Rietzangerlaan 2a, 2566 sv Den Haag

Eerstaanwezend priester: Theo G. M. Mensink; tel. 033-4638665

Secretariaat: mw. Renée Bost

E-mail: den_haag@vkk.nl

Kerkgemeente Haarlem

◆ St. Raphaëlkerk

Popellaan 1, 2061 GS Bloemendaal

Rector: mgr. Gert Jan van der Steen; tel. 0521-351077 en

0654-774547

E-mail: gert@palstar.nl

Eerstaanwezend priester: Arthur Robinson; tel. 023-5323193

Secretariaat: mw. José Robinson; tel. 023-5323193

E-mail: haarlem@vkk.nl

Kerkgemeente Naarden

◆ St. Michael and All Angels

Meentweg 9, 1411 GR Naarden

Eerstaanwezend priester: P. (Parcival) van Gessel

Telefoon pastoraal: 036-8440174

Telefoon bestuur: 035-5244974

E-mail: naarden@vkk.nl

Kerkgemeente Rotterdam

◆ St. Franciscuskerk

Gerrit van de Lindestraat 65, 3022 TE Rotterdam

Eerstaanwezend priester: R. (Ronald) Engelse; tel. 0180-313975

Contactadres: mw. J. (Joke) Wolters-Stok; tel. 010-4269528

E-mail: rotterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Utrecht

◆ St. Maartenskerk

Herenstraat 27, 3512 KB Utrecht

Eerstaanwezend priester: F.A. (Frank) Kouwe; tel. 073-6566318

Secretariaat: dhr. Peter Fokker; tel. 030-2899184

E-mail: utrecht@vkk.nl

Kerkgemeente Zwolle

◆ St. Michaëlskerk

Enkstraat 44, 8012 TX Zwolle

Eerstaanwezend priester: mw. W. (Wies) Kuiper; tel. 038-4531384

Secretariaat: dhr. Mans Hofman; tel. 0640-938557

E-mail: zwolle@vkk.nl

De (her)ontdekking van de nabij-de-doodervaringen: de meest belangrijke en transformerende gebeurtenissen van de vorige eeuw?

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Onlangs stuitte ik weer eens op het mooie boek *'Ook jij leeft eeuwig'* van Bernard Jakoby¹ die een studie verrichtte naar nabij-de-doodervaringen, zoals ook J.B. Delacour in zijn boek *'Over de drempel van de dood'*² dat deed. Het zijn wat oudere uitgaven, maar nog steeds heel actueel en ik las ze weer eens met ontroering. De onderzoeken uit die tijd toonden aan dat de nabij-de-doodervaringen (NDE's) het meest voorkwamen bij verkeersongevallen, operaties, hartinfarcten en andere acute ziekten.

De Duitse onderzoeker Hubert Knoblauch leidde toen in samenwerking met het Instituut voor Grensgebieden van de Psychologie in Freiburg, aan de universiteit van Koblenz een meerjarig onderzoeksproject over de structuur en de frequentie van bijna-doodervaringen (BDE's) zoals die toen nog werden genoemd. In dit onderzoek kwamen voor het eerst betrokkenen uit een Duitstalig gebied aan het woord. Het onderzoek betrof niet alleen mensen met een NDE, maar was op een dwarsdoorsnede van de Duitse bevolking gericht. Deze resultaten hadden dus betrekking op de gehele bevolking van de Bondsrepubliek Duitsland, met destijds meer dan 80 miljoen mensen.

Verrassende uitkomst

Hoe dat in 2018 is, weet ik op dit moment niet, maar de resultaten waren in die tijd opmerkelijk; omgerekend naar de totale bevolking hadden circa 3,5 miljoen Duitsers zelf een NDE beleefd. Mensen gaven aan dat ze tijdens hun ervaring klaarwakker waren (hoewel ze voor de andere aanwezigen bewusteloos leken) en dat ze daarbij een zalig gevoel hadden. Ze hadden de indruk in een andere wereld te zijn geweest waarin hun bewustzijn zich op een nog nooit vertoonde wijze verruimde. Een verrassende uitkomst van de Oost-Duitse ervaringen is dat bijna de helft van de ondervraagden een afschuwelijk gevoel bij de ervaring had, wat vooral gold voor meer dan 60% van de ondervraagden uit Oost-Duitsland, maar voor nog geen 30% van de West-Duitsers. Het vaker voorkomen van de helse elementen bij de NDE in Oost-Duitsland ligt deels aan de interpretatie van de

ervaring, maar wijst volgens Jakoby op een gebrekkige omgang van de socialistische samenleving met de dood. Omdat er vrijwel geen mogelijkheden waren er met anderen over te praten, werd het thema anders dan in het Westen sterk door de angst beheerst en werden mensen met een NDE geïsoleerd. Toch gold voor de betrokkenen in die jaren hun ervaring als een blik in het hiernamaals, zij het dat deze niet zozeer christelijk religieus werd geïnterpreteerd als wel hun eerste spirituele ervaring. Zo blijkt maar weer eens dat onderdrukking en dictatuur niet of nauwelijks invloed hebben op wat mensen kunnen ervaren.

In dit verband is het boeiend na te gaan hoe dergelijke onderzoeken in andere dictaturen zoals China en Noord-Korea zullen uitpakken!

Over de auteur

Aat-Lambèrt de Kwant (1943) is van huis uit freelance muziek- en religiejournalist. In de jaren '90 heeft hij de *Spirituele Café's* in Nederland opgericht, om daarna verder te gaan met *Quantum Symposia*. Sinds 2003 is hij hoofdredacteur van ons medium *Reflectie*; eerder hij was ook hoofdredacteur van *Terugkeer* en programmamaker bij OHM (*Organisatie Hindoe Media*). Eventuele reacties of suggesties zijn hem welkom; e-mail: adekwant@upcmail.nl of bel: 072-5119619.

Dicht bij de dood

Dit is een plek waar niet veel mensen komen,
hier hoor je enkel stilte stromen
uit een verborgen bron.

Zacht blinkend als de morgenzon
komt God hier aan het licht,
zo teder als ik dit gedicht
nooit schrijven kon.

■ Wim Jansen: *Zingen aan de Styx*; Skandalon 2016.

De NDE als universeel gegeven

Interessant is dat Knoblauch in zijn onderzoek probeert vooral op de verschillende inhoud van de NDE te wijzen. De Amerikaanse standaardervaring met het gevoel van harmonie en afwezigheid van pijn, de buitenlichamelijke ervaring, tunnel en licht, die Knoblauch blijkbaar als vast patroon beschouwt, trof hij minder vaak aan. Jakoby stelt vast dat het onderzoek daarom vanaf het begin vooral op subjectieve verschillen van de ervaring gericht was, waarbij Knoblauch volgens Jakoby over het hoofd zag dat Moody en Kübler-Ross helemaal niet over de NDE spraken, maar het door hun pionierswerk juist mogelijk gemaakt hebben om NDE's vanwege de aanwezigheid van deze kenmerken als zodanig te benoemen. Geen enkele ervaring verloopt volgens een vast schema, maar altijd zijn er enkele standaardelementen aanwezig. Hoewel er in het Knoblauch-onderzoek aan voorbijgegaan wordt dat er verschillende graden van de NDE bestaan, is het boeiend weer eens kennis te nemen van dit destijds opmerkelijke onderzoek. Het laat zien hoe de NDE een universeel gegeven is, hoewel er in de verslagen sprake is van een grote verscheidenheid. Jakoby stelt terecht vast dat bepaalde motieven weliswaar steeds terugkeren, zoals buitenlichamelijke ervaringen, alsmede de tunnel, weide, bergpas, licht, harmonie en afwezigheid van pijn, maar dat de vorm van de individuele ervaring behoorlijk verschilt. Bij een vergelijking van de NDE in verschillende culturen valt echter op dat de inhoud van de wereld aan 'gene zijde' vrijwel altijd gekenmerkt wordt door de modellen en verwachtingen van de eigen cultuur.

Subjectieve voorstellingen

Jakoby wijst erop dat de middeleeuwse stervenservaringen worden gekenmerkt door huiveringwekkende schilderijen van de hel, althans als doorgangstadium. Oud-Egyptische of Tibetaanse beschrijvingen hadden de toenmalige voorstellingen van de dodenboeken als onderwerp. In de indiaanse verslagen zijn het landschappen met bergpassen en wigwams, terwijl hedendaagse beschrijvingen uit India, Amerika of Duitsland, eveneens opvallen door culturele eigenaardigheden. Oorzaak is volgens Jakoby dat NDE's principieel altijd subjectieve, individuele belevenissen zijn die worden gevormd door de eigen voorstellingen van de ervaren; iedereen beleeft immers de nabijheid van de dood vanuit zijn eigen, hoogst persoonlijke visie. Het verschil wordt veroorzaakt door het feit dat hun gedachten zich meteen manifesteren zodra het bewustzijn (de ziel) het lichaam heeft verlaten. Gedachten die door de eigen cultuur worden gekenmerkt, evenals door de subjectieve voorstellingen en verwachtingen van iemand die met een NDE had.

Terecht wijst Jakoby er verder op dat in principe NDE's, die uiteraard alleen de overgang zelf betreffen omdat iedereen daarna immers weer in het lichaam terug-

keert, altijd slechts een heel klein fragment, en dan nog uiterst subjectief ook, beschrijven van wat wij zien als *het hiernamaals*. Toch is er bij NDE's objectief gezien vrijwel altijd sprake van gemeenschappelijke kenmerken. Iemand die op het punt staat te overlijden, beleeft de NDE altijd voor zover zijn eigen bewustzijn die toelaat, en dat varieert bij ieder individu aanzienlijk. Zo wordt bijvoorbeeld iemand die angstig is, ook met die angst geconfronteerd zoals die in onaangename of 'helse' ervaringen tot uiting komt.

Vallende kwartjes

Waar vandaag de mantra domineert dat *buiten de hersenen geen bewustzijn mogelijk is*, stelt Jacoby al in 2003 vast dat de mens méér is dan enkel zijn hersenen. De mens is een eeuwig, onsterfelijke geest die door het lichaam aan de materie gebonden is. Door de NDE kunnen we leren dat er een hogere, ordenende kracht bestaat die we God noemen. De ervaringen van mensen met een NDE laten zien dat het door de moderne mens zo gevreesde definitieve einde niet bestaat, maar dat het tot een wederherinnering aan de onstoffelijke eigen oorsprong komt waardoor de mens weer geheel wordt. En dat daarmee het intuïtieve vermoeden van een onbegrensd hoger verband weer eens bevestigd wordt! De NDE is universeel en komt in alle culturen in een gelijksoortig patroon voor en is volkomen onafhankelijk van religieuze en theologische voorstellingen. Al lijken de beelden van bijvoorbeeld Jezus, Boeddha e.a. wel te maken te hebben met wat iemand geloofde, hoewel iemand die totaal niet gelooft toch ook een wezen van Licht kan ervaren.

Bevestiging

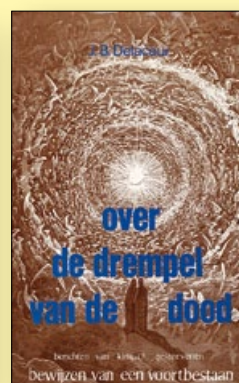
Het weer eens lezen van dit boek van Jakoby (ik moet eens meer in die oudere boeken duiken!) heeft mij natuurlijk bevestigd in hoe ik denk over de leven en dood en mijn gedachten aan weer eens terug naar de jaren negentig toen ik kennisnam van wat toen nog de *bijna-doodervaring* (BDE) genoemd werd en hoe mij dat heftig emotioneerde. Ik heb nooit een NDE gehad, maar het was net of ik dit ergens geweten had. *Een diep innerlijk weten*. Inmiddels heb ik, sinds ik in die tijd redacteur werd van *Terugkeer*, heel veel over de NDE gelezen, mensen erover geïnterviewd en vele verhalen met ontroering aangehoord... Voor mij, die afkomstig was uit een steil gerefor-

Noten annex literatuurverwijzingen

1 Bernard Jacoby: *Ook jij leeft eeuwig; de resultaten van 25 jaar onderzoek naar bijna-doodervaringen*.

Karakter uitgevers, 2003.

2 J.B. Delacour: *Over de drempel van de dood; berichten van klinisch gestorvenen*. Ankh-Hermes, 1983.

meer bevindelijk milieu en zich aanvankelijk in agnostische en later in esoterische richting ontwikkelde, vielen bij het kennis nemen van de NDE de kwartjes bij tientallen. Het was dan ook niet zonder reden dat ik in 1997 gevraagd werd om als programmamaker bij de OHM (de hindoe-omroep) te komen werken, waardoor ik ook de Oepanishads en de Bhagavad Gita begon te lezen en getroffen werd met deze tekst daaruit: 'Voor de ziel is er geboorte noch dood. Wanneer ze eenmaal is, houdt ze nooit op met zijn. Ze is ongeboren, eeuwig, immer-zijnd, onsterfelijk en oorspronkelijk. Zij sterft niet wanneer het lichaam wordt gedood.'

Ik krijg wel eens het verwijt dat ik over de NDE schrijf zonder die zelf ervaren te hebben en dat ik er *dus eigenlijk niets over zeggen kan*. En toch raakt het me diep en herken ik ook een aantal aspecten die de NDE kenmerken, en ik ben daarin niet de enige! xxxkelijkheid waarin allen terecht kunnen komen die door God naar de vereniging met Hem worden geleid. Eigenlijk is Johannes van het Kruis heel eigentijds als hij zegt dat we allerlei 'eigengemaakte godsbeelden' moeten loslaten; want eeuwen later zou Krishnamurti hetzelfde zeggen. In die donkere nacht is het frustrerend te merken dat de tot nu toe o zo vertrouwde religieuze vormen en godsbeelden wankelen, zoals ook Karel Wellinghoff dat ervoer.

Leven ná de dood werd en is voor mij meer dan een weten uit boeken, maar eerder een *innerlijk weten*. Maar het is toch mooi als je daarin bevestigd wordt, zoals door wat Jacoby tenslotte zegt: 'Wat serieuze wetenschappers de afgelopen 25 jaar in het onderzoek naar de bijna-doodervaring en de reïncarnatie over leven ná de dood hebben weten aan te tonen, is logisch geredeneerd niets minder dan het bewijs dat er een leven na de dood is. Het zijn de consequenties die deze kennis heeft, die zovelen nog [krampachtig – AldeK] aan de oude, achterhaalde, wetenschappelijke dogma's doen vasthouden. Het is eenvoudig zo dat de gehele samenleving in haar huidige verstarde, eenzijdige materialistische structuur in een veel menselijker samenleving zal veranderen, die ook de armen en zwakkeren beschermt en verzorgt. Het besef dat alle mensen zonder uitzondering uit dezelfde goddelijke bron ontsproten zijn en wij één groot geheel vormen waarin iedereen zijn plek dient te vinden, omdat ook het kleinste radertje voor het functioneren van de grote machinerie noodzakelijk is. En automatisch tot een grotere eigen verantwoordelijkheid, gerechtigheid, menselijkheid en liefde doet leiden.'

Ik heb het wel eens meer gezegd: de NDE transformeert niet alleen degenen met zo'n ervaring, maar ook hun omgeving. Mensen gaan toch anders denken over de dood, ook mensen die over de NDE lezen, zo blijkt steeds weer. De ontdekking van de NDE in de vorige eeuw zou wel eens een van de meeste belangrijkste en transformerende gebeurtenissen geweest kunnen zijn! Ga toch eens meer in die oudere boeken over de NDE snuffelen...

Redactie Reflectie zoekt naar opvolger (m/v) voor de huidige vormgever annex opmaker

Onze grafisch vormgever (die voor verschillende bladen werkt) heeft ons aangegeven dat hij zijn totale hoeveelheid werk moet minderen. Vanaf nu wil hij zijn diverse werkzaamheden aan Reflectie (langzaam) afbouwen. Daarom zoeken wij nu naar een capabele opvolger.

Wat houdt het werk voor Reflectie in?

Begin van 2016 heeft Reflectie een complete 'make-over' gekregen, die het tijdschrift heeft getransformeerd van een vrij onopvallend verenigingsblad in een professioneel ogend, beschouwelijk 'glossy magazine' dat er qua tekst, beeldmateriaal en vormgeving uitspringt. De bedoeling is natuurlijk om dit niveau zoveel mogelijk vast te houden en verder uit te bouwen. De kandidaat die wij zoeken kan goed werken met de cs-/cc-versies van Indesign, Photoshop en Illustrator en is in staat om op basis van de aangeleverde tekstbestanden en het (schaarse) beeldmateriaal een smaakvol, overzichtelijk en professioneel vormgegeven tijdschrift te maken. Een flinke dosis creativiteit en vindingrijkheid zijn hiervoor onontbeerlijk, alsmede zoekvaardigheid in beeldendatabases en een inschattingsvermogen wat wenselijk is. Hoewel het werk een redelijke vrijheid biedt worden communicatieve vaardigheden en samenwerking op prijs gesteld. De werkdruk is niet groot: voor het werk aan Reflectie zijn er steeds vier weken beschikbaar.

Wat verwachten wij van de vrijwilliger?

Dit is onbetaald vrijwilligerswerk, maar met een officiële status; de vkk is ANBI-gecertificeerd en de vrijwilliger kan desgewenst een officiële verklaring aangaande het werk voor Reflectie krijgen. Hierdoor is het aantrekkelijk werk voor werkloze of gepensioneerde grafici. Een sympathie voor of affiniteit met de Vrij-Katholieke Kerk en haar gezichtspunten wordt zeer op prijs gesteld, maar een universeel spirituele instelling is ook welkom. Reflectie verschijnt viermaal per jaar, en de werkperiode voor elk nummer loopt steeds van de helft van de tweede tot de helft van de derde maand van elk kwartaal (bijv.: 15 februari–15 maart). Tijdens die vier periodes in het jaar moet de kandidaat *fulltime* beschikbaar zijn. Tijdens de opmaakperiode moeten er regelmatig presentaties worden gedaan om de vorderingen te tonen. Wij verwachten een redelijke kennis van en ervaring met de drie grafische programma's, alsmede bekwaamheid in het maken van diverse soorten pdf-bestanden. Na een inwerkperiode moet de kandidaat zelfstandig kunnen werken aan het blad.

Reageren

Wij schatten de kans klein dat er veel geschikte kandidaten te vinden zijn onder de lezers van Reflectie. Daarom is onze vraag of onze lezers ons willen helpen bij het zoeken door in hun netwerk rond te kijken dan wel navraag te doen. Reacties c.q. sollicitaties graag per e-mail sturen naar: adekwant@upcmail.nl.

Anand DÍlvar's *millionseller*

DE SLAAF

Spaanstalige spirituele bestseller uit 2007 verschijnt in maart in het Nederlands

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

De Mexicaanse schrijver en therapeut Anand DÍlvar (1966) is de stichter van het *Vision Quest Centre* in Valle Bravo. Hij organiseert al 15 jaar conferenties, retraites en seminars. Hij verschijnt zeer regelmatig in radio- en tv-programma's, waar hij spreekt over wat hij 'de revolutie in bewustzijn' noemt. Anand DÍlvar stelt zijn lezers in staat om de tijdloze waarheden van het leven dieper te begrijpen. We leren hoe het mogelijk is om schuldgevoel te overwinnen en wat de waarachtige betekenis van liefde en ons leven op Aarde is. Dat heeft allemaal niets te maken met succes, bezit of aanzien, maar met vreugde, toewijding en dankbaarheid. DÍlvar heeft in het Spaanse taalgebied al meer dan 35 boeken gepubliceerd; van zijn meest recente boek 'De Slaaf' (dat ondertussen in 9 talen is vertaald) zijn er nu wereldwijd zo'n 1,8 miljoen verkocht...

Over dit boekje: de hoofdpersoon zit gevangen in een vegetatieve staat als gevolg van een vreselijk ongeluk. Zijn hele lichaam is verlamd en hij is niet in staat om met de mensen om hem heen te communiceren. Afgesneden van familie en vrienden begint hij een innerlijk gesprek met zijn spirituele gids die een diepgaande zelf-realisatiereis met hem maakt. Een bijna-doodervaring levert hem uiteindelijk een nieuwe staat van bewustzijn op, waardoor hij zijn diepste zelf gaat begrijpen.

Neem de gesprekken met zijn gids. Toen de verpleegster die hem wil doden (een afspraak met een arts in het ziekenhuis, waar ze beiden beter van worden) zich voorover boog totdat haar gezicht slechts een paar centimeter van zijn gezicht was verwijderd, keek ze hem rechtstreeks in de ogen. 'Zo keek ze een paar seconden naar mij en ik zag mijn eigen gezicht weerspiegeld in haar donkere ogen. Op dat moment begreep ik iets heel belangrijks: deze vrouw was een andere versie van mijzelf! We beschikten allebei over het vermogen anderen pijn te doen, om te liegen, om gierig te zijn, egoïstisch te zijn, en zelfs om te doden.' 'Doe niet zo verbaasd,' zei mijn gids toen hij mijn reactie opmerkte. 'Dit maakt deel uit van de vrijheid die je gegeven is, en van je natuurlijke staat van zijn. Om vrij te zijn heb je keuzemogelijkheden nodig. Welke verdienste zou het zijn als iemand geen keuze had en altijd eerlijk en vriendelijk zou zijn voor anderen? Wat onze acties waardevol maakt is datgene [te kunnen] kiezen dat het beste is voor iedereen, en niet alleen voor onszelf.'

En op de vraag of we kunnen kiezen tussen goed en kwaad, zegt de gids: 'Het gaat niet over goed en kwaad, maar over wat ons helpt en wat ons schaadt. Het probleem is dat sommige mensen weigeren te beseffen dat elke schade die je de ander toebrengt vroeg of laat bij je terugkomt.'

Op een ander punt vraag de gids de hoofdpersoon zijn bewustzijn even uit te schakelen. Hij realiseerde zich dat hij niet langer in de ziekenhuiskamer was of in zijn lichaam. 'Het voelde als één van die dromen waarin alles mogelijk is, waarin je weet dat je droomt en waarin je weet wat er gebeurt zonder iets te hoeven zien of horen.' 'Dit is verlichting,' zei mijn gids. 'Dit is wat spirituele zoekers hopen te bereiken. Dit is wat jarenlange diepe meditatie je zou kunnen opleveren.'

- Wat is dit voor een plek? De hemel?
- 'Het is geen plek, het is een gevoel. Er is hier geen tijd of ruimte in de zin zoals je die vroeger kende.'
- Maar...
- 'Ssst! Zet je gedachten stil en voel...'

Mexicaanse schrijver Francisco Javier Ángel Real kreeg zijn spirituele naam (Swami) Anand DÍlvar in 2003, als sanyassin van Osho.

'Ik liet me helemaal gaan en binnen een paar seconden begreep ik wat voor een groot cadeau mijn gids me gaf... 'Verlichting', zoals hij dat noemde, is het verbazingwekkende gevoel deel uit te maken van het universum en tegelijk het universum te zijn. Je voelt je verbonden met heel de mensheid, met alle levende wezens en met alles wat bestaat. Het voelde net als het knappen van de luchtbel van mijn bewustzijn toen ik de hartstilstand kreeg; het verschil was dat het nu bleef doorgaan en doorgaan; een vredige, verbluffende gelukzaligheid en een ongelooflijke warmte en liefde. Ik was niet meer bang om alleen te zijn en ik besepte dat het leven voor ons zorgt, precies zoals het zorgt voor alles dat bestaat... dat alles is zoals het hoort te zijn, en dat we deel uitmaken van iets dat veel groter is... een mooi en complex gebeuren dat gemaakt is van liefde. Er kwamen vragen bij me op, maar ik had geen enkele behoefte aan antwoorden. Zelfs dit 'niet weten' was goed zo. Helemaal goed. En inderdaad: niet-weten is beter dan weten. ●

Weer zo'n **juweeltje** van uitgeverij Juwelenschip, die steeds verrassende en inspirerende uitgaven uitbrengt.

Boekinformatie:

De Slaaf

Een spiritueel manifest voor een betere manier leven

Schrijver: Anand DÍlvar (Mexico)

Verschijnt: bij uitgeverij Juwelenschip, op 1 maart 2018.

Origineel: El Esclavo, verschenen in Mexico, 2007.

Uitgave: paperback van 160 blz.

ISBN: 978-90-7668-137-5

Kandinsky

■ Een middelbare Kandinsky, staand met kat in het zonnetje vóór **Compositie VII** uit 1913, het meest complexe stuk dat hij ooit heeft geschilderd.

Het onzichtbare zichtbaar maken

Theosofie als bron van inspiratie voor kunstschilder Wassily Kandinsky (1866–1944)

✂ Ojas Th. de Ronde

Hoe kun je het **onzichtbare** zichtbaar maken? Wassily Wassiliewitsj Kandinsky was de eerste schilder die mij met zijn kleurrijke, abstracte schilderijen de **vibraties** van de astrale wereld liet voelen. Onlangs ontdekte ik hoeveel hij daarbij geïnspireerd was door de theosofie, met name door de ideeën en afbeeldingen van 'Thought Forms', een boekje dat in 1901 werd uitgebracht door Annie Besant en Charles W. Leadbeater.

Gedachtenvormen

Toen de Russische schilder Kandinsky (1866–1944) dit boekje in handen kreeg, woonde hij al een aantal jaren in Duitsland. Hij was vanuit Moskou, waar hij was geboren en een succesvol advocaat en professor economie was geworden, verhuisd naar München. En dat was omdat hij een diepe drang in zich voelde om zijn leven een totaal nieuwe wending te geven. Hij wilde, zoals vele andere intellectuelen van die tijd, een spiritueel antwoord vinden op de uitdagingen van de opkomende industrie en het daarmee verbonden rationalisme en materialisme.

De dominantie van de rationele wetenschap, economie en techniek en haar materialistische ideologie bracht sommigen tot extase over 'de technisch gestuurde onstuitbare vooruitgang' maar was voor velen in die tijd een nachtmerrie. Ook voor Kandinsky. Wanhopig schrijft hij daarover: 'De nachtmerrie van het materialisme, dat het leven van het universum tot een kwaadaardig en zinloos spel maakt, is nog lang niet voorbij en blijft de ontwakende ziel in haar greep houden.'¹ Er kwam verzet tegen deze 'onstuitbare vooruitgang' vanuit de anarchistische en socialistische hoek, die meer vrijheid en solidariteit eisten. Maar er tekende zich ook een andere tegenbeweging af, een meer kunstzinnige en mystieke. Kandinsky voelde zich hierin beter thuis.

Ontwaken uit de nachtmerrie van het materialisme

Samen met een aantal kunstzinnige beeldende kunstenaars en architecten, in Moskou verenigd in de *Club van de Blauwe Roos*, zocht hij een antwoord op de problemen van zijn tijd in de esoterische, mystieke stromingen van Oost en West. Die maakten hem innerlijk wakker. Hij ontdekte zo dat het mogelijk was de noodzakelijke vernieuwing van binnenuit op te bouwen en die dan uit te drukken in een nieuwe beeldtaal.

Misschien ook wel in de taal van de muziek, want hij ontdekte hoe uniek je daarin de innerlijke vibraties van je diepste gevoelens kon weergeven. Muziek zou hem daarom zijn leven lang blijven inspireren bij al zijn wer-

Over de auteur

Ojas Th. de Ronde behaalde in 1970 zijn doctoraal theologie aan de universiteit van Nijmegen. Daarna verbleef hij enige jaren als spiritueel zoeker in India.

Na zijn terugkeer in Nederland begon hij (samen met zijn vrouw) het coaching- en counselingbureau *Fenix* en werd hij docent aan de Humaniversity, een internationaal centrum voor therapie en meditatie.

Vandaag de dag geeft hij workshops, schrijft hij artikelen en verzorgt hij wekelijkse webradio-uitzendingen getiteld 'De Nieuwe Mens'. URL: www.denieuwemens.eu.

ken en soms vloeiden die ook in elkaar over. Dan kon hij **kleuren horen** en **geluid zien**, een kwaliteit die samenhang met zijn hoge gevoeligheid in deze twee gebieden. Soms zag hij zijn eigen schilderen als pianospel. Dan schreef hij: 'De kleuren zijn als toetsen van een piano. En de hand van de kunstenaar bespeelt die toetsen om daardoor vibraties in de ziel van de toeschouwer te laten ontstaan.'

Toch koos Kandinsky er uiteindelijk voor zijn innerlijke ervaringen te uiten in een nieuw te ontdekken beeldtaal. Om die reden vertrok hij in 1896, dertig jaar oud, naar Duitsland en vestigde zich in München waar hij zich inschreef in de 'Academie van Beeldende Kunsten'. Daar was men bekend met de ontwikkelingen zoals die in Frankrijk en elders in Europa plaatsvonden en kreeg Kandinsky zijn eerste inzichten in de nieuwe beeldtaal die hij aan het zoeken was. Wel zou hij voortaan zijn schilderijen graag muzikale termen geven. Veel van zijn grote doeken heten daarom 'Compositie' of 'Improvisatie'.

■ Schilderij Murnau: *Landschaft mit grünem Haus* uit 1909

Een goed voorbeeld hiervan is 'Compositie IV', een werk uit 1911, waarin de kunstenaar een schilderij in twee delen aan ons voortovert. Links en rechts hebben een andere waarde (rechts opgaand en links neergaand), maar er is toch een harmonieuze eenheid ontstaan. Want met koude en warme kleurtonen en met ritmische lijnen orkestreert Kandinsky een geheel dat bij de toeschouwer een beweging naar binnen, een innerlijke vibratie, kan opwekken. De *kleurklanken* overheersen hier de vorm en de ritmische lijnen, die mensen en paarden voorstellen. Deze zijn door Kandinsky expres vaag gehouden om, zoals hij zegt: 'de interesse langer vast te houden zodat er bij de toeschouwer een meditatieve staat van aandachtige stilte ontstaat.'

Voor ons, die gewend zijn geraakt van alles korte *snapshots* te maken, lijkt dit aan dovemansoren gezegd, maar in de tijd dat Kandinsky dit en andere, soortgelijke werken toonde bleek het een doorbraak naar een nieuwe, innerlijke wereld.

Deze wereld moest honderd jaar geleden in de schilderkunst met veel pijn en moeite ontdekt worden, en ging gepaard met onverwachte schokken. Men was er zo aan gewend dat schilders de uiterlijke wereld exact weergaven en dat kleuren en lijnen overeenkwamen met wat men met eigen ogen zag, dat schilders die gingen spelen met vage vormen of met gefantaseerde kleuren beschouwd werden als 'mensen die hun vak niet verstonden'. En toch waren zij degenen die met een nieuwe, niet-concrete beeldtaal gingen experimenteren die de kunstwereld de hele twintigste eeuw zou beheer-

■ Schilderij *Komposition IV* [Compositie IV] uit 1911

sen. En die ons nog steeds raakt, als wij er in stilte aandachtig naar kijken.

Zieners die een nieuwe beeldtaal creëren

Hoe begon dit experiment? Kandinsky beschrijft in zijn boek 'Über das Geistige in der Kunst'² hoe hij een eerste schok van herkenning kreeg op een tentoonstelling van een serie 'hooibergen' van impressionistische schilder Monet. Hij zag toen hoe één en dezelfde hooiberg in verschillende kleuren kon worden geschilderd en dat was voor hem een openbaring: kleuren kun je zelfstandig, los van het object gebruiken. Hij ging dat bij zichzelf onderzoeken en ontdekte dat verschillende kleuren ook verschillende, eigen vibraties hebben die je kunt gebruiken om innerlijke stemmingen weer te geven. Heldere kleuren zijn vrolijk, gedempte kleuren somber. Blauw is veel koeler en afstandelijker dan rood, dat veel warmer en meer dichtbij is. Blauw heeft ook veel met spiritualiteit, met de hemel te maken. En rood is de kleur van het bloed en heeft te maken met woede en oorlog, ook met Aardse liefde en een vitaal leven op Aarde. Kandinsky ging experimenteren en maakte ijverig notities over de vraag hoe hij zijn innerlijke stemmingen in kleur kon omzetten.

Toen hij daarna schilderijen van Vincent van Gogh zag, werd dit inzicht versterkt. Maar Kandinsky ontdekte meer. Hij zag hoe Vincent, door een zekere vervorming van de werkelijkheid, zijn gevoelens en ervaringen voor de waarnemer beter kon uitdrukken. Door dit 'expressionisme' vervaagde misschien de band met de concrete werkelijkheid, maar werd het innerlijk van de kunstenaar intenser op het doek gebracht. Kandinsky voelde een impuls om zich in deze richting verder te ontwikkelen. Maar zou hij dan de concrete werkelijkheid moeten loslaten? En als hij die sprong zou wagen, zou hij dan nog iets zinvol te zeggen kunnen hebben in een rationele, materialistische wereld die alleen maar oog had voor wat tastbaar en zichtbaar was?

Kandinsky worstelde met die vraag. En het was wéér Van Gogh die voor hem een nieuw perspectief opende: voor Vincent bleek verf ook nog eens gewoon pure materie. Kandinsky raakte niet alleen geïntrigeerd door de kosmische, bijna bovennatuurlijke natuurkrachten die Van Gogh vanuit zijn innerlijke bewogenheid op zijn doeken verbeeldde, maar ook door de dikke klodders verf die als pasta op het doek lagen en het schilderij een stevige, aardse substantie gaven. De innerlijke beleving van de kunstenaar kreeg zo een aardse vertolking in dikke lagen verf. Dit raakte Kandinsky diep en hij begon hierover te filosoferen: *geest en materie, dat zijn geen los van elkaar staande tegenstellingen. Die kunnen vanuit*

een innerlijke beleving in een schilderij tot eenheid verwerkt worden.

Met dit inzicht zag hij ook schilderijen van Cézanne op een nieuwe manier. Hier bracht in de ogen van Kandinsky een schilder met een aantal streken verf iets levends tot stand. Hij prijst de Franse schilder voor zijn diepe innerlijkheid waardoor hij ook het innerlijk leven van de dingen kon waarnemen: 'Cézanne maakte een levend ding van een theekopje, ofwel: in een theekopje realiseerde hij het bestaan van iets levends. Hij hief een stillevens op, tot het punt waarop het ophield levenloos te zijn. Omdat hij de gave had het innerlijk leven in alles aan te voelen.' Theekopjes, zoals alle voorwerpen, dragen leven in zich. Maar alleen de herkenner, de ziener, kan dat waarnemen. Voor diegene die echt 'ziet' geldt: 'Zelfs dode materie is levende geest.'

Op weg naar het ongeziene

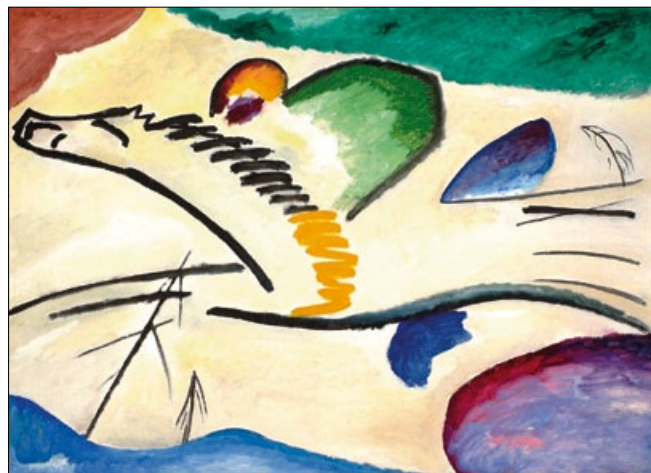
Kandinsky was verrukt over dit inzicht en begon ermee te experimenteren. Hij ging landschappen schilderen waarin de kleuren los stonden van de objecten om zo te accentueren dat de kleuren 'van binnenuit' een betekenis hadden. Eén van de meest bekende werken uit deze periode is het schilderij 'De Blauwe Ruiter' dat hij in 1903 maakte. Je ziet er een blauwe ruiter op een paard dat pijlsnel door een rotsige wei rent. De vormen zijn wat vaag gehouden, maar de kleuren zijn opvallend blauw tegen een achtergrond van roodbruine herfstbomen.

Deze 'Blaue Reiter' werd een paar jaar later opgepakt door een bekende avantgardistische kunstenaarsgroep in München, die brak met de traditionele, academische opleidingen en zich ging richten op spirituele waarden. Deze groep gebruikte simpele lijnen, abstracte vormen en vrij gekozen kleuren om de toeschouwer te inspireren zich te bezinnen op het 'ongeziene' en zich te bevrijden uit de greep van een aan objecten gebonden, rationele, materialistische maatschappij. Symbool voor deze groep werd Kandinsky's volgende schilderij 'De Ruiter'. Met een paar lijnen, die doen denken aan Chinese kalligrafie, is een ruiter in jockeyhouding weergegeven. De aura-achtige witte ondergrond schept een vergeestelijkte, transcendente atmosfeer, waarin de ruiter moet worden opgevat als bestrijder van het puur rationalistische, materialistische wereldbeeld.

■ Het vroege schilderij *Der Blaue Reiter* [De blauwe ruiter] uit 1903

Was dit een geïsoleerde groep kunstenaars? Nee. Terugkijkend naar het begin van de twintigste eeuw zien wij hoe op verschillende plaatsen in het Westen groepen kunstenaars ieder op hun eigen manier eenzelfde weg volgden en tot een nieuwe, abstracte beeldtaal kwamen. De 'founding fathers' van deze beweging waren, naast Wassily Kandinsky, ook de Russische kunstenaar Kazimir Malevitsj, de Tsjech Frantisek Kupka en de Nederlander Piet Mondriaan. Zij deelden met elkaar hun ambitie het ongeziene zichtbaar te maken.

■ Schilderij *Der Reiter* [De ruiter] uit 1911

En zij deelden ook eenzelfde achtergrond. De opkomende theosofie gaf deze artiesten een perspectief dat de fundamentele basis voor hun spiritualiteit werd. Vanuit dit gezichtspunt voelden zij zich in staat achter en in de natuurlijke wereld te kunnen schouwen en daarbij inzicht te krijgen in de oude wijsheid en de kosmische principes van ons bestaan. Veel kunstenaars raakten daarbij geïntrigeerd door H.P. Blavatsky's belangrijkste werk 'De Geheime Leer' en vonden daarin een spirituele impuls om het vertrouwde plaatje van de zichtbare realiteit los te laten en ook voor het oog onzichtbare werelden in deze wereld zichtbaar te maken.

Beelden van het astrale

Voor Wassily Kandinsky was daarbij het boekje 'Thought Forms'³ van Annie Besant en Charles W. Leadbeater van grote betekenis. In 1908 kreeg Kandinsky hiervan een kopie in handen en dat maakte veel indruk op hem. Het was niet alleen de tekst die hem boeide, ook de tekeningen van de fijnstoffelijke aura's, zoals die daarin stonden afgebeeld, openden voor hem de wereld waarnaar hij op zoek was. Hij zag vormen die hij niet eerder had gezien en beseftte dat die *realistisch echt* waren bij bepaalde stemmingen. Een aura van iemand die woedend is heeft een andere uitstraling dan van iemand die bang is, verdrietig of hebzuchtig; of van iemand die in stilte mediteert of gevoelens van mededogen heeft.

Van dit boekje is een goede Nederlandse vertaling met afbeeldingen beschikbaar³ en in het voorwoord legt Annie Besant de bedoeling van dit boekje als volgt uit: 'De tekst van dit boekje is de verenigde arbeid van de heer Leadbeater en mij. Ernstig hopen en geloven wij dat dit boekje iedere lezer zal dienen als een aangrijpende les, door hem de aard en het vermogen zijner gedachten te doen kennen.' Ofschoon de auteurs duidelijk maakten dat het heel moeilijk is juiste afbeeldingen van de astrale wereld te maken, raakte Kandinsky toch geïnspireerd door de afbeeldingen die hij zag. Ook een later boek van Charles W. Leadbeater 'Man-Visible and Invisible',⁴ waarvan óók

■ Schilderij *Fuge* [Fuga] uit 1910

een goede Nederlandse vertaling verscheen, bracht in een groot aantal platen de astrale werkelijkheid in beeld.

Aan het eind van dit boek is het artikel 'Gedachtenvormen' van Annie Besant toegevoegd. Een echo daarvan is nog te horen in de uitspraak van Kandinsky: 'Gedachte ... alhoewel een voortbrengsel van de geest, kan zij wetenschappelijk omschreven worden als materie, maar dan van fijne en niet grove samenstelling.'² De wereld zo bezien was voor hem een impuls om deze ijelere wereld van materie, waarin gevoelens en gedachten vorm hebben, in zijn schilderijen tot uitdrukking te brengen. Misschien was dit immers wel 'de werkelijke wereld' zoals Helena Blavatsky in haar 'Geheime Leer' had geschreven: 'Het universum wordt bewerkt en geleid van binnen naar buiten.'

De wetenschappelijke wereld van die tijd leek ook aan te geven dat materie verschillende lagen kende. Wetenschappers ontdekten hoe de objectieve werkelijkheid, zoals wij die zien, een illusie is omdat die in werkelijkheid bestaat uit een enorme lege ruimte waarin atomen rondtollen. Toen ook nog ontdekt werd dat zelfs atomen nog te splitsen waren in elektronen viel voor velen de grond onder hun voeten weg. Kandinsky: 'Voor mijn ziel was de vernietiging van het atoom gelijk aan de vernietiging van de wereld. Alles werd onzeker, wankelde en werd zacht. Het zou me niet hebben verbaasd als een steen vlak voor me in de lucht was opgelost en onzichtbaar geworden.'²

Veel van bovenstaande gedachten komen terug in het boek 'Über das Geistige in der Kunst'.² Het boek vormt de neerslag van intensief zoeken naar nieuwe wegen in de kunst en Kandinsky toont in dit boek aan naast schilder ook schrijver en denker te zijn. Het boek – dat binnen een jaar drie drukken beleefde – heeft een grote invloed gehad, zowel op tijdgenoten van Kandinsky als op latere generaties kunstenaars. Het werd een gids in een tot dan toe in het Westen onbekend gebied van de verschillende niveaus waarop wij bestaan.

Niveaus van bestaan

Kandinsky maakte na het publiceren van dit boek ook als schilder een diepgaande evolutie door. Het lijkt een natuurlijke evolutie van verschillende niveaus van bestaan, die ook te herkennen zijn in de theosofie. Als je kijkt naar de werken die hij maakte vóór 1910 dan ont-

dek je nog de fysieke objectieve wereld, die hij op symbolische of impressionistische manier uitdrukt.

Vanaf 1910 worden zijn schilderijen meer emotioneel gekleurde, abstracte 'improvisaties' die een spontane expressie zijn van zijn innerlijk leven en uitvoerig bewerkte 'composities' die hij herhaaldelijk overschildert en waarin hij voorwerpen 'gesluiert' weergeeft, van hun objectiviteit 'ontbloot'. Vervolgens, vanaf 1920, in zijn Bauhaus-periode, schildert hij mentale, geometrische werken om vanaf 1930 te eindigen met unieke intuïtieve, 'biomorfe' schilderijen.

Kandinsky lijkt elke tien jaar sprongen in zijn ontwikkeling te maken. Daarbij vormden de in de jaren 1910–1914 geschilderde 'composities' een uitermate belangrijke stap in zijn ontwikkeling. Onderwerpen die hij tot dan toe in symbolische vormen uitdrukte *werpen hun bekleding af* en krijgen een abstracte uitdrukking. Hij steunde minimaal op herkenbare vormen en probeerde met nieuwe vormpatronen, lijnen en kleuren beelden te creëren van ongeziene gebeurtenissen in de astrale wereld. Het bleek een onvermijdelijk proces. De vertrouwde vormen van de zichtbare wereld bleken niet in staat om innerlijk ervaren kosmische gebieden uit te drukken.

Alleen lijn, vorm en kleur waren voor de kunstenaar in staat de stem van het universum te communiceren.

In 'Compositie VI' liet Kandinsky dit zien. Het was vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en men voelde dat er een grote ramp naderde. Kandinsky maakte schets na schets om zijn gevoel daarover tot uitdrukking te brengen en begon na een half jaar met een schilderij dat hij 'de zondvloed' wilde dopen. Maar na de donkere bruine vlekken linksboven, die als gaten aanvoelden en zijn wanhoop uitdrukten, kon hij niet verder. Zijn vriendin raadde hem aan om het woord 'zondvloed' als een mantra te gebruiken, goed naar de klank te luisteren en dan te zien wat er zou gebeuren. Plotseling begon hij rechts een nieuw centrum te schilderen, ruw, rood-blauw, vol dissonanten en scherpe lijnen. Daarna schilderde hij het doek vol kolkende vormen. Maar op dat moment ontstond links in het midden een lichte plek, als stoom waarin een vage figuur ronddoolde. Deze figuur was 'ergens', maar ook 'nergens'. Zo schilderde Kandinsky zichzelf als *rustend in het tumult van zijn gevoelens* en kon hij al schilderend accepteren wat er te gebeuren stond. Hij werkte dat verder uit door de dramatische lijnvoering te temperen met speelse paarse vlekjes en eindigde met een kunstwerk dat de toeschouwer nog steeds kan inspireren om door de spanningen en chaos van het moment heen te kijken en de onderliggende rust en vrede te accepteren.

■ Schilderij *Komposition VI* [Compositie VI] uit 1913

Geometrie als onderliggende structuur

In 1914 brak in het Westen de oorlog in al zijn verschrikkingen uit. Kandinsky moest als geboren Rus uitwijken naar Moskou, waar hij in 1917 de Russische Oktoberrevolutie meemaakte. Hij overleefde de omwenteling en kreeg in het communistische Rusland zelfs verschillende hoge functies in de kunstwereld aangeboden. Maar omdat hij zich niet kon verenigen met het nieuwe regime vertrok hij in 1920 weer naar München. Daar werd hij hoofddocent in de pas opgerichte internationale kunstopleiding Bauhaus. Omdat Kandinsky nog steeds overtuigd was van het aanbreken van 'een tijdvak van spirituele doorbraak' zette hij zich met hart en ziel in om hiervoor nieuwe stijlvormen te ontwikkelen. Hij zocht nieuwe vormen om op een plat vlak de oneindigheid van de kosmos tot uitdrukking te brengen en begon te experimenteren met geometrische vormen: cirkels, halve cirkels, hoeken, bochten, driehoeken, lijnen. Hij was hiertoe geïnspireerd door Kazimir Malevitsj, die hij in Moskou had ontmoet en die met geometrische vormen een beeld wilde scheppen van de door de wetenschap pas ontdekte 'vierde dimensie' van de werkelijkheid.

Kandinsky, die zijn kunst wilde dematerialiseren om de ongeziene dimensie van de werkelijkheid uit te drukken, was hierdoor geboeid geraakt en begon met cirkels, met lijnen en driehoeken deze nog onbekende dimensie van de realiteit uit te drukken.

■ Schilderij *Gelb-Rot-Blau* [Geel-Rood-Blauw] uit 1925

Dit is duidelijk te zien in zijn prachtige werk 'Geel-Rood-Blauw'. Aan de linkerkant zijn in heldere kleuren vierkanten, rechthoeken en strakke lijnen zichtbaar, aan de rechterkant donkerder kleuren in verschillende abstracte vormen. Deze twee verschillende kanten zijn bedoeld om verschillende, ook spirituele, ervaringen bij de toeschouwer teweeg te brengen.

Daarbij sluit ook het geometrisch-abstracte werk 'Zwart en Violet' goed aan. In dit werk zijn nog verre herinneringen aan de zichtbare wereld te ontdekken, maar het geheel weerspiegelt in geometrische vormen de rust en oneindigheid van de tijd-ruimte waarin wij bestaan. Zoals bij vroegere, bijna objectloze werken van Kandinsky de fantasie van de toeschouwer nodig was om tot de kern door te dringen, zo zijn ook hier geometrische vormen signalen en wegwijzers naar de nieuw te ontdekken dimensie van ons bestaan.

Wie de tijd neemt om aandachtig te kijken ziet wat Kandinsky bedoelde toen hij dit schilderde: rechts driehoeken van twee zeilboten, dobberend op kalm water, en links een dreigende onweerswolk, die al een schip heeft overmand. Ons bestaan op de oceaan van het leven, uitgebeeld in cirkels en driehoeken.

■ Schilderij *Schwarz und Violet* [Zwart en violet] uit 1923

De onuitputtelijke bron van het leven

In zijn latere werken is het alsof Kandinsky een poging doet het onuitputtelijk mysterie van het bestaan opnieuw te verbeelden. Zijn werken vertonen 'biomorfe vormen', vormen die geïnspireerd lijken op organismes die je alleen met een microscoop kunt waarnemen, maar die tegelijkertijd het innerlijk van de kunstenaar verbeelden.

We zien dit helder geschilderd in 'Compositie x'. Hier zien wij geïsoleerde vormen en kleuren oprijzen tegen de achtergrond van een zwarte, onbeweeglijke oceaan. Bij een eerste oogopslag krijg je de sensatie van een onbekende kosmische ruimte waarin objecten gewichtloos bewegen. Bij nader toezien zie je biomorfe vormen van beide zijden naar boven opstijgen waarbij ze iets passeren dat op een boek lijkt.

Kandinsky, die altijd vermeed om zwart te gebruiken, heeft deze kleur hier bewust als dominante kleur gekozen. Was het een herinnering aan het beroemde 'zwarte vierkant' dat Kazimir Malevitsj geschilderd had om het oosterse begrip van *nirvana*, de absolute staat van hoogste volmaaktheid en totale onbeweeglijkheid, uit te drukken? We zullen het nooit weten; Kandinsky heeft hierover geen informatie gegeven. Zoals bij veel van zijn werken: het blijft gissen. De toeschouwer wordt alleen met hints en signalen op weg geholpen, weg van een platvloers materialisme naar een hogere vorm van bewustzijn.

Was het onvermijdelijk dat sommige kunstenaars aan het begin van het materialistische tijdperk hun aandacht op spiritualiteit richtten en daarvoor abstracte vormen kozen? En is deze abstracte kunst nog actueel?

■ Schilderij *Composition x* [Compositie x] uit 1939

■ Kandinsky als zeventiger voor zijn schilderij *Bleu de ciel* [Hemelsblauw] uit 1940; zijn stelling: 'Ieder kind is een kunstenaar.'

Kandinsky zei hierover eens: 'Hoe meer de wereld door angst wordt beheerst, hoe abstracter de kunst wordt.' Maar ook: 'Niets moet in de kunst. Kunst is vrij.' Eén ding is zeker: Kandinsky kan ons blijven inspireren. ●

Noten annex literatuurverwijzingen

1 Maurice Tuchman e.a.: *The Spiritual in Art; Abstract Painting 1890–1985*. Uitgave bij tentoonstellingen in Los Angeles, Chicago, het Gemeentemuseum in Den Haag, 1989. De citaten in dit artikel zijn uit dit werk genomen, tenzij anders vermeld.

2 Kandinsky: *Über das Geistige in der Kunst*. München, 1912. Een goede Nederlandse vertaling hiervan is: *Spiritualiteit en abstractie in de kunst*. Drempeelreeks, uitgeverij Christofoor, ISBN: 978-90-103-824-9.

3 Annie Besant & Charles W. Leadbeater: *Thoughtforms*. Londen, 1901. Een goede Nederlandse vertaling hiervan is: *Gedachtenvormen*. Theosofische Uitgeversmaatschappij, 1905.

4 Charles W. Leadbeater: *Man, Visible and Invisible*. Theosophical Heritage Classics, 1902. Een goede Nederlandse vertaling hiervan is: *De Mens – Zichtbaar en Onzichtbaar*. Theosofische Vereniging, 2009.

Het theosofisch perspectief

Toekomststappen

De twee evolutiepaden van de mens uitgelegd volgens het model van de zeven stralen

✍ Wies Kuiper

J. Kruisheer schrijft in zijn boek *'Inwijdingsriten, mythen en legenden der oude mysteriën'* uit 1969¹: 'Na het aflopen van het zogenaamde 'Kali Yuga' omstreeks het einde van de vorige eeuw, is een lichttijdperk aangebroken. Dat houdt onder meer in dat er sindsdien voor iedere mens individueel een innerlijke ontwikkelingsweg openstaat.' Dit einde van het Kali Yuga-tijdperk mag je niet verwarren met het einde van het Vissentijdperk en de overgang naar het Watermantijdperk, hoewel het elkaar wél versterkt.

Het Kali Yuga-tijdperk

Dat Kali Yuga-tijdperk, waar Kruisheer over schreef, werd een halve eeuw geleden beschreven en het ging dus over de tijd vanaf 1900. Maar er zijn anderen die denken dat die overgang pas omstreeks het jaar 2000 plaatsvond, maar dit soort tijden lopen langzaam af en gaan tegelijk over in het volgende tijdperk.

Het Kali Yuga of 'ijzeren' tijdperk is het tijdperk waarin de mens in een fysieke vorm is met een min of meer ontwikkeld lager denkvermogen. Het duurt 432.000 jaar en is verdeeld in periodes, waarvan er nu dus één afgelopen is en we in het volgende tijdperk zijn gekomen. Het ijzeren tijdperk werd voorafgegaan door respectievelijk het koperen, het zilveren en het gouden tijdperk, en het schijnt de bedoeling te zijn dat we, via het koperen en het zilveren, weer terugkeren naar dat gouden tijdperk.

En ja, wij zien het individualisme in combinatie met het hoofdkenmerk van het Watermantijdperk: *communicatie* steeds vaker in onszelf en om ons heen. Individualisme is, zoals alles wat de mens onder de knie moet krijgen, een leerschool. Het is net als bij iedere balsport: je zult de bal eerst moeten vasthebben of onder controle heb-

ben voordat je er een doelpunt mee kunt scoren.

Dus: als je jezelf wilt loslaten dan zul je dat zelf eerst moeten vasthebben. Daar zijn we nu met elkaar al flink mee bezig. Dat hoort bij het huidige tijdperk. We lopen niet meer gezamenlijk, of hand in hand, maar alleen, en moeten zelf onze richting bepalen. Zo loopt de mensheid over de zeven paden zoals wij die kennen in de zeven stralen, over een zevenbaansweg. Echt geen snelweg, maar paden die vol zitten met 'voetangels en klemmen', met zaken die geleerd en overwonnen moeten worden en die ons slijpen tot instrumenten die in staat zijn te handelen en zo het Goddelijk Plan ten uitvoer brengen, hier op Aarde.

Handelen, doen, bezig zijn, dat is wat ons mensen eigen is. Handelen gebeurt niet alleen door dingen te doen; als het goed is ligt de oorsprong van ons doen in ons denken en voelen, en als we dan ook nog de wil inschakelen dan komen we pas tot het juiste handelen. Helaas gaat handelen soms impulsief en dan merk je vanzelf dat je zo niet opschiet op je pad. Want dat pad is gewoon een leerweg; een pad van ondervinding. Een pad vol uitglijders, een pad van vallen en opstaan.

In de vorige *Reflectie* zag u op pagina 24 afbeelding 3, een schema van die verschillende stralen. In onze kerk zijn die stralen op een andere manier gerangschikt, zoals te zien op de afbeelding onderaan deze bladzijde. Dat is zo omdat die stralen in de kerk niet een plaatje zijn (zoals hier) om iets uit te leggen, maar omdat het actief werkende energieën van verschillende soorten zijn. Omdat de as van de kerk oost-west gericht is en de tweede straal, de straal van Liefde/Wijsheid, het middelpunt van de kerk vormt, is er door het plaatsen van de stralen gezocht naar een manier om evenwicht in energieën te krijgen. Evenwicht tussen wat je kunt noemen: yin en yang, positief en negatief, mannelijke en vrouwelijke energieën. Als dat niet was gedaan en de stralen gewoon van één tot en met zeven van links naar rechts geplaatst zouden zijn, zou er een soort ronddraaiing of kanteling ontstaan, wat disharmonisch zou zijn en heel onrustig. Die centrale straal van Liefde/Wijsheid leidt de mens uiteindelijk tot zijn hoogste, de achtste inwijding op die straal, tot het zijn van een *bodhisattva*. Maar wat betekent dat?

Allen die via de derde tot en met de zevende straal werken vinden hun hoogste inwijding in de zevende inwijding, van de *Maha Chohan*, wat *Grote Meester* betekent. Daarna schijnt er een keuze te zijn: verdergaan ergens in de kosmos, of overgaan naar de eerste of tweede straal. Laten we ons wel realiseren dat we het hier hebben over een periode in onze persoonlijke groei. Dat we de opgebouwde individualiteit, nadat we daar veel van hebben geleerd, hebben losgelaten, en dat we nu spreken over de ziel of onze hogere beginselen of de *Monade* of de *Godsvonk*.

Verdergaan elders in de kosmos: het Goddelijk Plan

Maar laten we eerst even stilstaan wat het betekent om in de evolutie verder te gaan in de kosmos. In het boek '*Het Goddelijk Plan*', dat volledig steunt op '*De Geheime Leer*' van Helena Blavatsky en geschreven is door Geoffrey Barborka,² kun je bijvoorbeeld op pagina 97 lezen:

'Laten we de Aarde bezien als het middelpunt van concentrische cirkels of bollen die zich steeds verder in de ruimte uitstrekken. Om de bol van de Aarde ligt als eerste die van de maan. Dat gebied wordt beheerst door de

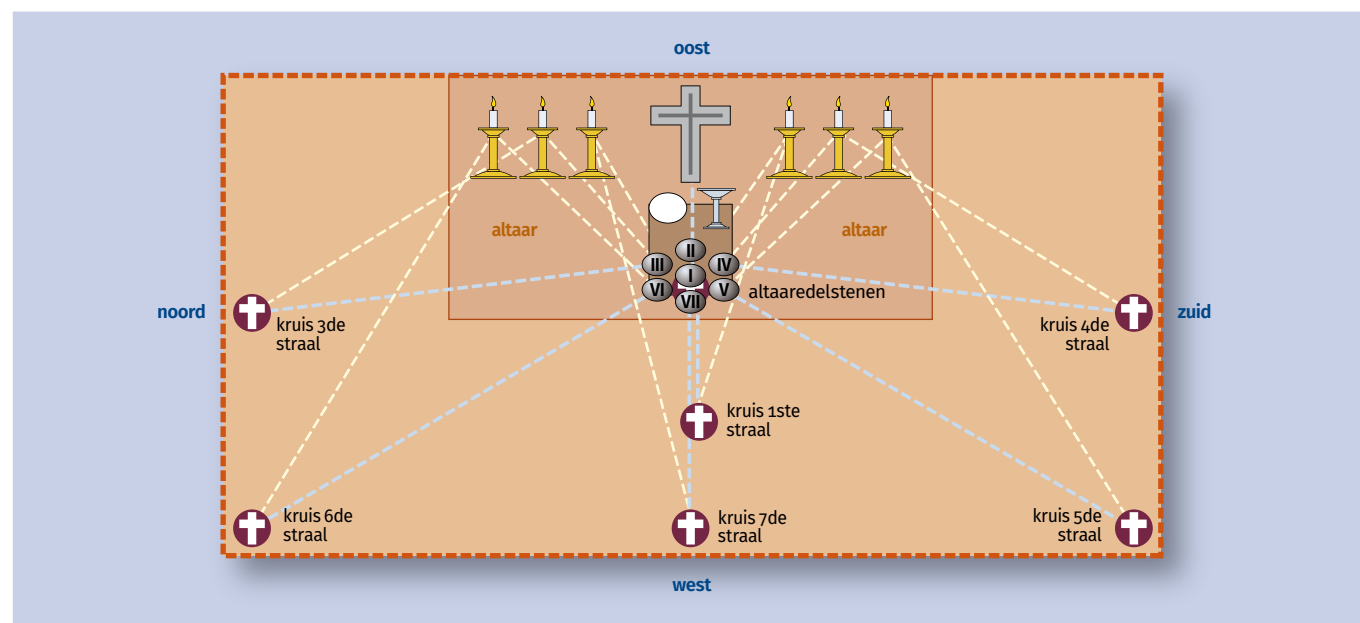
Engelen, daarna komt de bol van de planeet Mercurius, die wordt geregeerd door de Aartsengelen en de derde is de bol van Venus, die staat onder de heerschappij van de Vorsten. In de vierde bol, de Zon genaamd, zijn de machtigste goden van het stelsel gesitueerd: de Zonnegoden van alle volkeren. De vijfde bol, Mars, wordt geregeerd door de Krachten. De zesde, Jupiter, wordt geregeerd door de Heerschappijen; de zevende, Saturnus, door de Tronen. Om de bol van Saturnus ligt de achtste, de bol van 1122 sterren, genaamd '*het domein van de Cherubim*'. De negende bol/cirkel, genaamd '*de wandelende Sterren*' en de '*ontelbare Sterren*', (oftewel: de Kometen en de Nevelvlekken), is het rijk van de Seraphim. De tiende bol – *de Onzichtbare Sterren* – wordt voorgesteld als de Melkweg. Achter de *Onzichtbare Sterren* begint de onbegrijpelijke *Oceaan van het Oneindige*.

Om dit plan van het heelal te kunnen bezien in een toestand van werkzaamheid gedurende een periode van activiteit of openbaring (ook wel *Manvantara* genoemd), dat werkt als volgt: de Goddelijke Kracht begint met het openbaren van de Primordiale Essentie als *Onzichtbare Sterren* in de Melkweg die de Nevelvlekken en Kometen emaneren. Daaruit komen de 1122 *Vaste Sterren* voort. Dat zijn allemaal nog gebieden zonder vorm, waaruit ons zonnestelsel zich openbaart, en: er zijn *vele* zonnestelsels.'

In ons geval dalen die essences verder door de planeetgebieden af tot in ons Aardegebied. Je vindt dat (in andere bewoordingen) terug in verhandelingen over de hemelsferen. En het is natuurlijk ook een prachtig vooruitzicht als je (komend van de stralen drie tot en met zeven) je geestelijke krachten van Schoonheid en Harmonie, Kennis van Gods Heilige Wet, Kosmische Orde, Tact en Toewijding, mag gaan inzetten in die sferen.

De bodhisattva

Maar als je dichtbij de Aarde en haar bewoners wilt blijven, dan kun je op dat punt ook kiezen om over te gaan naar de eerste straal. De **eerste straal** leidt tot individuele bevrijding, de straal van de *Prattyeka boeddha*. Die naam betekent: *Hij die geen onderrichten geeft, die in Stille vertoeft*. In de kerk kennen we dat als de straal van Kracht, van de Goddelijke Wil. Op die straal zijn nog twee hogere inwijdingen mogelijk. Het is de directe weg tot God de Vader.

Afbeelding: opstelling van de stralkruizen en wisselwerking van de zeven stralen in een gemiddeld kerkgebouw van de Vrij-Katholieke Kerk...

De tweede straal leidt naar de achtste inwijding, die van de *bodhisattva*. Van de zevenbaansweg zijn we nu samen-gevoegd tot een tweebaansweg. Op dat punt aangekomen lijkt het of de ziel haar keuze moet maken. Maar is dat wel zo? Is die keuze al niet veel eerder, misschien zelfs al wel vele levens geleden, min of meer onbewust, gemaakt? En komt die keuze nu al tot uitdrukking op de manier waarop je nu in het leven staat?

In het laatste boekje dat Helena Blavatsky schreef, 'De Stem van de Stilte',³ gaat het tweede hoofdstuk geheel over dit onderwerp: *De twee paden*. Het pad van de *Pratyeka boeddha* en het pad van de *bodhisattva*. Over dat eerste pad is niet zo veel te vertellen, het voltrekt zich in eenzame stilte.

Maar des te meer is er te vertellen over het pad van de *bodhisattva*. Het wezen van de *bodhisattva* heeft gelijkenis met de Christus, of ook met **Kwan Yin** uit het Chinese Mahayana-boeddhisme. Deze godin van mededogen heeft te maken met vruchtbaarheid. Zij is een wereld-verlossende en -onderhoudende geestelijke kracht. Zij voedt alle levende wezens, zelfs aan de kwade wezens in de hel geeft zij voedsel. Daarvoor ondergaat zij een gedaantewisseling, anders krijgt zij daar geen toegang. Zij wordt genoemd: *de godin van mededogen*.

Er zijn heel veel mooie figuurtjes van haar in omloop. Zelfs in de tentoonstelling over Maria in het museum Catharijneconvent in Utrecht stond er eentje tussen alle Maria-beeldjes. Ook in Japan is deze geestelijke kracht bekend, maar die is dan een mannelijke geest, met de naam **Kwannon**: *de heer die met erbarmen op ons neerziet*. Deze komt dan weer overeen met de Indiase *bodhisattva* **Avalokiteshvara**. Het wezen van deze geestkrachten komt het best tot uitdrukking in wat bekend is als *de gelofte van de bodhisattva*, die gelijk is aan de gelofte van Kwan Yin:

'Nooit zal ik *private of individuele bevrijding zoeken of ontvangen*; nooit zal ik *de laatste vrede alleen betreden*, maar altijd en overal zal ik *leven en streven voor de bevrijding van elk wezen in alle werelden, van de banden van geconditioneerd bestaan*.'

Toekomststappen vanuit de vkk

Daarin kun je zien dat een *gelofte* iets anders is dan een *belofte*. Een **belofte** kun je doen aan iets of iemand buiten jezelf, en daar kun je op worden afgerekend; maar een **gelofte** doe je aan jezelf, of aan jeZelf.

Niemand, behalve jijzelf, kan jou ter verantwoording roepen als het even niet lukt. Toch zijn er vele mensen die nu spontaan op dat pad lijken te zijn, zonder zich bewust te zijn van die woorden, maar die al vele levens geleden die keuze hebben gemaakt en nog vele levens verder op dat pad hebben te gaan. Voor hen is er geen

Noten annex literatuurverwijzingen

1 J. Kruisheer: **Inwijdingsriten, mythen en legenden der oude mysteriën**. Uitgeverij Boucher: twee drukken, in 1955 en 1969. De citaten in dit artikel zijn uit dit werk genomen, tenzij anders vermeld.

2 Geoffrey Barborka: **Het goddelijk plan: menswording en evolutie** (twee delen). Uitgever: Theosofische Vereniging, 1973; meest recente druk: 2000.

3 H.P. Blavatsky: **De Stem van de Stilte**. Geschreven in het Engels in 1889. Uitgever: Theosofische Vereniging; meest recente druk: 2009.

ander pad dat gegaan kan worden. Je zou kunnen bedenken dat vele van onze kerkleden op dat pad zijn omdat zij de keuze voor onze kerk hebben gemaakt. Onze kerk, die voornamelijk een weg is via de tweede straal, van het navolgen van Jezus Christus. Woorden als: mededogen, altruïsme, hulpvaardigheid zijn woorden die hierbij horen. Maar het blijft niet bij woorden, ons handelen moet ervan doortrokken zijn. Een gevleugelde uitdrukking over Kwan Yin is bijvoorbeeld: 'Zij is het die het huilen in de wereld hoort.'

En daar staan wij nu, terwijl het soms lijkt of de wereld om ons heen aan het vergaan is, bezig met het ontwikkelen van een eigen individualiteit, terwijl anderen juist bezig zijn die individualiteit die ze verworven hebben, los te laten, en op te gaan in een groter geheel. Maar waar je ook bent in je evolutie, het is allemaal nodig, en je kunt geen stapje overslaan. Laten we er een vreugdevolle reis van maken.

Beeld in wit marmer van de Chinese godin van mededogen Kwan Yin

Over de auteur

Wies Kuiper (1935) is eerstaanwezend priester van de kerkgemeente Zwolle. Zij werd op 5 november 2005 gewijd tot priester. Tot in medio 2017 was zij daarnaast voorzitter van de Clericale Synode. Van beroep was zij lerares in het middelbaar onderwijs en daarin heeft zij vele jaren beroepsmatig gewerkt. De laatste dertig jaar is haar aandacht vanuit de vkk-gedachte gericht geweest op theosofie. Zij heeft hierin veel gestudeerd en lezingen gegeven, zowel in Nederland als daarbuiten. Nog steeds geeft zij leiding aan het theosofisch studiecentrum *Lanoe* (dat betekent 'leerling') in Zwolle.

BOEK

De laatste stap naar bewustzijn: inzichten in de oorzaak en de betekenis van de creatie

Voorpublicatie uit de nieuwste titel van Jaap Hiddinga

✍ Jaap Hiddinga

Dankzij de welwillende toestemming van uitgeverij Bres/Edicola Publishing (waarvoor onze dank) publiceren wij hierbij enkele hoofdstukken uit het in maart 2018 te verschijnen nieuwe boek 'De laatste stap naar bewustzijn' van auteur Jaap Hiddinga. [Red.]

Hoofdstuk 1

Het gouden paleis in de Himalaya

Als mens zijn wij voortdurend bezig met het scheppen van onze omgeving om deze vervolgens te herscheppen als we vinden dat het anders moet. Als levensvorm zijn we behoorlijk druk met allerlei activiteiten die ervoor zorgen dat wij op Aarde een redelijk leven kunnen hebben. Wij bouwen huizen, verbouwen en verwerken voedsel, we produceren meubilair, auto's, computers, tv-toestellen en allerlei andere apparaten en voorwerpen waarvan we elke dag als bijna vanzelfsprekend aannemen dat ze er gewoon zijn. Vaak breken we alles ook weer af om vervolgens weer iets ervoor in de plaats op te bouwen. We denken er eigenlijk niet meer bij na hoe deze voorwerpen in ons leven zijn gekomen. Ergens is er een begin gemaakt met het ontwerp en de creatie van deze dingen. Dit komt voort uit de gedachte en de wens van de mens om iets te creëren met een bepaald doel. Dat doel hoeft helemaal niet datgene te zijn waarvoor wij deze dingen gebruiken.

Radio en televisie werden niet uitgevonden om te zorgen dat wij leuke programma's konden bekijken of naar muziek konden luisteren. De eerste uitvinders hadden helemaal geen visie over de media zoals die nu een grote rol spelen in ons leven. Die pioniers op het gebied van radio en televisie hadden meer een wens om de onzichtbare wereld om ons heen zichtbaar te maken. De verschillende agenda's en dagboeken van mensen zoals Tesla, Faraday, Edison, Baird, Marconi en vele anderen, laten zien dat men heel erg gefascineerd werd door het idee iets uit te vinden waardoor men contact kon maken met de geestelijke wereld. Een wereld waarin men kon communiceren met overledenen. Hoewel er anekdotische berichten zijn dat dit af en toe wel mogelijk bleek te zijn, was dit geen succes en radio en televisie werden vervolgens gebruikt voor de doeleinden zoals we die nu kennen.

Maar... terug naar de kracht en energie achter creatie en creativiteit. De wens en de gedachte zijn de eerste aanzet om iets te scheppen waar dan vervolgens een creatie uit voortkomt. Op Aarde gaat dat moeizaam en moeten we de gedachte eerst omzetten in een uitgewerkt ontwerp, dat vervolgens gebouwd moet worden met behulp van materialen en gereedschappen. Het lijkt erop dat wij niet in staat zijn om zomaar iets uit

ons denken te manifesteren. Toch zijn er aanwijzingen dat dit wel degelijk mogelijk is zoals we verderop in dit boek zullen zien. Sterker nog... creatie of schepping direct uit het bewustzijn en het denken is één van de belangrijkste processen die voor ons als mens werkzaam zijn op het pad naar bewustzijn.

Via het digitale magazine *Verwondering* van Loes Modderman werd ik gewezen op een interessant en bijzonder hoofdstuk uit het boek 'Autobiografie van een yogi' van Paramahansa Yogananda (hoofdstuk 34: 'De verstoffelijking van een paleis in de Himalaya'). Het verhaal gaat over een man, Lahiri Mahasaja genaamd, die met behulp van een gids naar zijn goeroe Babaji in de bergen gaat. Op een gegeven moment ontwaart Lahiri in de verte een helder schijnsel. Hij vraagt zich af of het al zonsopkomst is maar zijn gids vertelt hem dat het nog middernacht is. De gids zegt: 'Dat licht daar is de gloed van een gouden paleis, dat hier vannacht door de onvergelykelijke Babaji verstoffelijkt is. In het verre verleden, in een vorig bestaan, hebt u eens het verlangen geuit de schoonheden van een paleis te genieten. Onze meester vervult nu uw wens en bevrijdt u zó van de laatste banden van karma. Het prachtige paleis zal hedennacht het toneel van uw inwijding in *kriya yoga* zijn. Al uw broeders zullen hier zijn en zich verblijden over het einde van uw lange ballingschap.'

Lahiri kijkt vervolgens en ziet voor zich de pracht van het paleis zoals hij zich dat gewenst had. Er volgt een uitvoerige beschrijving over alles wat er in dit paleis te zien en te vinden is en hij is verbaasd dat dit hier zomaar staat en vraagt zijn gids hoe dit is ontstaan. De gids legt hem uit: 'Er is niets onverklaarbaars in deze verstoffelijking. De ganse kosmos is een verstoffelijkte gedachte van de Schepper. Deze zware aardklomp, die in de ruimte drijft, is een droom van God. Hij formeert alle dingen uit zijn geest, net zoals iemand in zijn droombewustzijn alle levende wezens der schepping opnieuw kan voortbrengen en levend

kan maken. God schiep eerst de Aarde als een levende gedachte. Toen schiep hij levende wezens. Er ontstond eerst atoom-energie en vervolgens materie. Hij bracht de atomen in een vaste bol tezamen. Al zijn moleculen worden bijeengehouden door de Wil van God. Wanneer hij zijn Wil terugtrekt, zullen de atomen van de Aarde weer in energie oplossen. De energie zal terugkeren naar zijn oorsprong: puur bewustzijn, en de 'Aardegedachte' zal uit de objectiviteit verdwijnen.

De substantie van een droom (of een wens) wordt in verstoffelijking gehouden door de onbewuste gedachte van de dromer. Wanneer die samenbindende krachten worden teruggenomen bij het ontwaken, lossen de droom en zijn elementen op.

Wanneer de mens in het kosmische bewustzijn ontwaakt dan zal hij zonder deze inspanning van de wil de begoocheling van de kosmische droom verontstoffelijken.

Volledig één met de oneindige, al-volbrengende Wil kan Babaji de elementaire atomen aanroepen om zich te verenigen en zich te openbaren in elke willekeurige vorm. Dit gouden paleis, dat in een ogenblik is geschapen, is **werkelijk**, net zoals de Aarde werkelijk is. Babaji schiep dit paleis uit zijn geest en houdt de atomen samen door de kracht van zijn wil, zoals God de Aarde schiep en door Zijn Wil haar in stand houdt. Wanneer dit gebouw (net als de Aarde) aan zijn doel heeft beantwoord zal Babaji het verontstoffelijken.'

Vervolgens komen er verschillende lessen voor Lahiri in de vorm van een gematerialiseerde vaas, een schaal met eten en vervolgens water om zijn dorst te lessen. Babaji vertelt Lahiri: 'Het goddelijke rijk strekt zich over het Aardse uit, maar dit is zinsbedrieglijk, en het omvat dus niet het wezen der realiteit.'

Er verandert nu iets en het paleis is nu weer verdwenen, opgelost, en Lahiri ziet dat hij zich nu in de grot van de goeroe bevindt. Hij voelt in zichzelf de enormiteit van zijn inwijding.

Het is de moeite waard om het hele hoofdstuk te lezen. Wat het vooral laat zien is dat het idee van 'scheppen met gedachten' van belang is. Het filosofische idee dat God de wereld in stand houdt met Zijn gedachten, en dat als God ophield ons te denken dat de materie zou ophouden te bestaan, komt in vele oude religies voor.

Dit creëren vanuit het denken is een aspect dat met name in het hindoeïsme en ook in het boeddhisme veel voorkomt, zoals we verder in dit boek zullen zien.

Nu we intussen weten dat ook de kwantumfysica, de beschrijving van elementaire deeltjes en hun door waarneming beïnvloede gedrag, wijst in de richting van 'bewustzijn' als scheppende kracht achter materiële fenomenen, krijgen deze ideeën en verhalen (zoals dat van Lahiri Mahasaja) een diepere betekenis.

Het idee dat de schepping slechts een gematerialiseerde gedachte is die op elk moment weer kan ophouden te bestaan, dat is voor veel mensen een moeilijk begrip. Men gaat zich dan afvragen wat het doel is van een dergelijke schepping die uiteindelijk een illusie blijkt te zijn en die elke seconde weer kan stoppen.

Het antwoord vinden we terug in het verhaal van Lahiri en zijn gouden paleis. Zijn gids vertelt hem immers: 'Dat licht daar is de gloed van een gouden paleis, dat hier van nacht door de onvergelijkelijke Babaji verstoffelijkt is. In het verre verleden, in een vorig bestaan, hebt u eens het verlangen geuit de schoonheden van een paleis te genieten. Onze meester vervult nu uw wens en bevrijdt u zo van de laatste banden van karma.'

Het paleis is gecreëerd om Lahiri te bevrijden van het karma dat hijzelf heeft opgeroepen door zijn verlangen.

Namelijk: de wens om een prachtig paleis te bezitten waarin alles vol pracht en vreugde is. Maar niemand heeft een paleis nodig om te kunnen leven op Aarde. Het is slechts een wens voortgekomen uit een verlangen waarmee Lahiri zich met zijn ego vastzette in de illusie, de *maya*. Om Lahiri de kans te geven uit deze illusie te komen en zich te bevrijden van het rad van geboren worden, sterven en vervolgens opnieuw geboren worden in een eeuwigdurend proces, geeft Babaji (de meester) hem de genade door zijn wens één keer aan hem te geven in de vorm van deze creatie, het gouden paleis. Een creatie die echt is, en ontstaan uit de gedachte van de meester vanuit de wens van Lahiri. Als Lahiri dit eenmaal doorziet dan is hij vrij en krijgt hij zijn inwijding.

Dergelijke inwijdingen werden en worden nog steeds gegeven. Het is niet *per se* nodig om een goeroe of een meester te hebben. Het leven zelf is immers de meester van de illusie en elk mens die bewust in het leven staat en alles werkelijk (door)ziet, kan deze inwijding (of realisatie) ervaren. Maar het is voor veel mensen niet gemakkelijk om ermee om te gaan. Anderen zoeken hun hele leven naar de antwoorden die zij niet vinden. Weer anderen verzamelen alle mogelijke kennis om het vervolgens na te laten aan anderen die ermee kunnen werken.

Eén van hen was de Schotse generaal **William Stirling**. Een relatief onbekend persoon die echter voor de inhoud van dit boek een kleine, maar toch interessante rol heeft gespeeld. Dankzij zijn verzameling van oude Indiase teksten en vertalingen vond ik een paar opmerkelijke passages die de aard van relativiteit, de illusie van het leven en het scheppen vanuit de gedachte, uitleggen.

Hoofdstuk 2 De vondst

Tijdens een wandeling, op een mooie zonnige dag in juni 2017 in het bos van Muiravonside in Schotland, kwam ik langs een door grote planten overgroeide ruïne van wat oorspronkelijk een rond gebouw leek te zijn geweest. Ik kende deze plek wel en had deze jaren geleden tijdens een andere wandeling al eens eerder gezien maar had er toen, om wat voor reden dan ook, geen diepgaande aandacht aan geschonken. De ruïne is volgens de overlevering een overblijfsel van een achttiende-eeuwse *limekiln* waar *lime* (kalk) werd gebrand voor gebruik in de bouw van die tijd.

De ruïne zag er in het licht van de zomerzon en omgeven door het overdadige groen echter mysterieus en uitnodigend uit en ik begon me door het struikgewas heen te werken. Na enige minuten bereikte ik de eerste openingen in de muren. Er lag veel puin in de vorm van gebroken stenen, tegels en dergelijke, die verder geen betekenis hadden.

Plotseling was er iets dat mijn aandacht trok. Ik wist het aan de kleiachtige grond te onttrekken en ik was volkomen verrast door het vinden van een bewerkte tegel met een reliëfbeelding. De tegel was duidelijk erg oud en stelde een Indiase godheid voor, *Vishnu*, en ik vroeg me af hoe die hier in Schotland terecht kwam. Ik besloot de tegel mee te nemen en uit te zoeken waar deze vandaan kwam en welke connectie er was met deze ruïne.

Dit gedeelte van het bos is eigendom van de plaatselijke gemeente, dus de week daarna bracht ik een bezoek

aan de betreffende afdeling die over dit gebied gaat om één en ander uit te zoeken.

Het bleek dat dit deel van het bos ooit toebehoorde aan de *Muiravonside Estate* en eigendom was van de familie Stirling. Eén van hen was generaal William Stirling (1835–1906) die, zoals gebruikelijk in die tijd voor een officier in het Britse leger, allerlei posities had in het Britse koloniale rijk. Zo had hij in de Krim, Afghanistan en in India zijn standplaatsen gehad. Hoewel hij enige keren oorlogsactie had meegemaakt (onder andere in de Krimoorlog en de Brits-Afghaanse oorlog) waren het merendeel toch administratieve posities.

Tijdens zijn verblijf in Afghanistan en India kreeg hij een enorme belangstelling voor de oude hindoeïstische en boeddhistische tradities en hij verzamelde veel oude voorwerpen zoals beeldjes, tegels, maar ook oude oorspronkelijke manuscripten.

Na zijn pensioen liet hij een deel van de oude *limekiln*, die op dat moment niet meer in gebruik was, ombouwen tot een kleine toren waarin hij veel tijd doorbracht met het bestuderen van de oude *veda's*, de verschillende *soetra's* en andere teksten die hij had meegenomen. Hij was ook begonnen met het vertalen ervan.

Na zijn dood (hij stierf kinderloos) raakten de gebouwen en het huis in verval en na 1960 was er bijna niets meer overgebleven van het oude huis en de toren.

Het gebied en het bos waren nu onder de plantsoenen-dienst en het bosbeheer van de gemeente gekomen, die verder geen wezenlijke belangstelling had voor de fragmenten uit het oude India. De gemeentemedewerker gaf me een grote kartonnen doos waarin alle oude handgeschreven papieren, houten doosjes met manuscripten en fragmenten van wat beschreven boombast leek te zijn *etcetera*, verzameld waren, maar het was volgens hem niet iets van waarde. Of ik hierin geïnteresseerd was en het wilde hebben...

Graag... en eenmaal thuisgekomen begon ik de doos te onderzoeken om te kijken wat er allemaal in zat. Ik kon me voorstellen dat de gemeente er niets in zag, want het waren allemaal losse handgeschreven vellen waar in eerste instantie moeilijk iets concreets uit te halen was, maar na een paar dagen puzzelen had ik toch een aantal geschriften bij elkaar. Het waren in het Engels vertaalde stukken tekst, maar ook de oorspronkelijke Sanskriet-geschriften die in een doek waren gewikkeld en in houten doosjes waren bewaard.

Om te beginnen waren er delen van de zeldzame *Gandhara* boeddhistische teksten, zoals ook gevonden in Afghanistan en Noord-India. Dit zijn de oudste manuscripten van boeddhistische oorsprong, daterend uit de eerste eeuw na Chr. Ze zijn geschreven in *Gandhari*, en zijn misschien wel de oudste overgeleverde Indiase teksten die bekend zijn. Er zijn een paar van deze teksten gevonden en deze werden onder andere verkocht aan Europese en Japanse instellingen en individuen, en de fragmenten die bekend zijn worden momenteel hersteld en bestudeerd door meerdere universiteiten. De meeste *Gandhara*-teksten zijn in slechte staat, maar de kleine fragmenten die ik hier had waren wel redelijk. De tekst is geschreven op een soort boombast en erg breekbaar maar was toch redelijk goed bewaard gebleven in een houten doos. Een volledige tekst bevindt zich in het *British Museum* in Londen en men is bezig met nieuwe vertalingen te maken. De teksten worden toegeschreven aan de *Dharmaguptaka*-sekte.

Vervolgens waren er ook wat meer algemeen bekende teksten zoals de *Lotus Soetra*, de *Hart Soetra* (ook wel de *Soetra van het Hart* genoemd), de *Lankavatara Soetra*, de *Mahavaipulya Buddhavatasaka Soetra* en de *Diamant Soetra*, die in de verzameling van generaal Stirling genoemd werd als de *Vajracchedika Prajnaparamita Sutra*, en nog een aantal fragmenten van verschillende *vedische* teksten en andere *soetra's* die nog volkomen onbekend zijn. Wat helemaal fijn was, was dat deze teksten door William Stirling in een keurig geschreven Victoriaans handschrift waren vertaald. Het bleek dat hij zich deze talen had eigengemaakt en er zeer serieus mee bezig was geweest om dit allemaal in het Engels te vertalen. Inmiddels heb ik al het materiaal overhandigd aan de Tibetaanse tempel in Eskdalemuir in Schotland waar men dit soort teksten diepgaand bestudeert.

Maar wat is er te zeggen over de inhoud van deze bijzondere en zeldzame teksten, en wat is de betekenis ervan voor de strekking van dit boek? Hoewel er wel delen van bijvoorbeeld de *Lotus Soetra* te vinden zijn op het internet waren sommige delen nog niet eerder vertaald en in het klooster was er bij de monniken dan ook enige opwinding bij het lezen van het beschikbare materiaal.

Er was veel meer kennis over de werkelijke opbouw, zin en toekomst van de creatie aanwezig in het oude India. Inzichten over de betekenis van de creatie en het leven en hoe de laatste stap naar bewustzijn genomen kon worden, waren al duizenden jaren geleden bij de oude wijsgereken bekend.

De lezer die enigszins bekend is met oude Indische teksten weet dat deze nogal *floraal* en langdradig kunnen zijn en het is niet de bedoeling dat dit boek uitsluitend over deze teksten gaat. Maar tijdens het lezen van de vertalingen waren er enkele passages die een indicatie gaven dat er veel meer kennis over werkelijke opbouw, zin en toekomst van de creatie aanwezig was in het oude India. Inzichten over de betekenis van de creatie en het leven en hoe de laatste stap naar bewustzijn genomen kon worden, die al duizenden jaren geleden bij de oude wijsgereken bekend waren. Kennis over relativiteit, de Aarde en ook kennis van de subatomaire deeltjes en hoe deze door het denken worden beïnvloed. Kennis van de schepping als uitdrukking van het verlangen van de ziel. Inzichten in hoe het *leven als illusie* door het denken tot stand was gekomen. Bij de studie van deze teksten heb ik daarom die fragmenten gekozen die van wezenlijk belang kunnen zijn om het inzicht te verkrijgen in die laatste stap naar het volledige bewustzijn. ●

Over de auteur

Jaap Hiddinga (1960) studeerde kwantum-natuurkunde en chemie. Al vanaf zijn prille jeugd heeft hij de gave om uit zijn lichaam te kunnen treden en geestelijke werelden binnen te gaan. De visioenen die hij tijdens deze uittredingen heeft kan hij zich bewust herinneren en daardoor zeer gedetailleerd beschrijven. Hij kreeg in 1993 een openbaring die zijn leven en denken totaal veranderde. Sindsdien houdt hij zich bezig met het schrijven van boeken en het geven van consulten.

Daarnaast geeft hij adviezen over duurzame energiebronnen zoals wind en zon. Hij heeft vele boeken geschreven. In het *BRES*-fonds verschenen: *Transformatie naar nieuw leven: de reis naar een toekomstige wereld* en *Voorbij de illusie: de weg naar volledige vrijheid*.

Levenskunst met het accent op onze innerlijke reis

Want zó zit het: innerlijke transformatie tijdens *dit* leven door relatie en verbinding met de Bron

✍ Hans Feddema

Een valkuil in religies, bijvoorbeeld bij het christendom in de middeleeuwen, is vaak dat men niet gericht is op leven nú, maar op een toekomstige beloning... Namelijk: in het hiernamaals, en dat men dan – om die beloning te verkrijgen – moet voldoen aan zekere eisen. Eisen als ‘dogma’s voor waar houden’ dan wel een heilig boek letterlijk opvatten en dit zo uit de religieus-verhalende context van vroeger halen.

En dat terwijl het bij religieus leven in brede zin (ook bij yoga!) veeleer om een *pad* of een *weg* gaat. Heet dit niet een *weg van verbinding en transformatie*, dus ‘onze innerlijke reis’? En ja, dat geldt ook bij het joden- en christendom; tenslotte: Jezus noemde ons immers ‘mensen van de weg’...

Maar deze religies zagen daarnaast helaas zichzelf lange tijd als ‘door God uitgevonden’ of als de Enige Ware religie. Iets dat vaak tot het ‘alleen wij hebben gelijk’ en/of tot oorlog leidde... Maar een opstelling bovendien in onze tijd van globalisering en invloed van Aziatische spiritualiteit niet langer is vol te houden. Daardoor ontstond er in het Westen tevens een pluriforme, meer individuele spiritualiteit, een nieuw of ‘flexibel’ type, dat vaak twee of meer religies met elkaar verbindt en ook tegenstellingen als orthodox en vrijzinnig overstijgt.

De liberale theoloog Marcus Borg verwoordde in zijn boek ‘Het hart van het christendom: modern geloof en traditie’ dan ook als één der eersten voor het christendom twee duidelijk te onderscheiden paradigma’s:

a: het oude en b: het nieuwe, elk met eigen kenmerken.

In het oude paradigma wordt de Bijbel gezien als:

[1] een ‘produkt van God, dus met goddelijk gezag’ en ook

[2] als ‘letterlijk/feitelijk’ op te vatten en tevens gezien

als [3] de ‘openbaring van leer en moraal’.

Het nieuwe paradigma

In het nieuwe paradigma is de Bijbel daarentegen:

[1] een ‘menselijk antwoord op God’, voorts niet feitelijk, maar wel als [2] ‘iets uit de geschiedenis’ en voorts

als ‘metaforisch uit te leggen’. Tevens is de Bijbel dan

niet een soort moraal- of gebodenboek, maar veeleer

[3] een geschrift met een ‘metaforische en rituele functie’.

Dat die twee paradigma’s elkaar nog wel eens wat vijandig bejegenen, is in mijn perceptie onnodig. Hoe verschillend ze ook zijn qua spiritualiteit en qua Gods- en mensbeeld, waarom zouden de aanhangers ervan elkaars visie niet gewoon respecteren? Borg kiest zelf, als mens van deze tijd, onomwonden voor het nieuwe paradigma.

Hoezeer hij het oude ook afwijst als ‘ruis’ of een visioen dat ‘niet langer zeggingskracht heeft’ toch schetst hij dit mede als ‘produkt van het modernisme’...

En wel omdat ‘de onfeilbaarheid, de letterlijke interpretatie en het idee van foutloosheid van de Bijbel pas [let wel!] rond 1600 opkwam’. Toch meent hij dat de Geest van God er niettemin voedend zou kunnen hebben doorgewerkt. Het oude vandaag te moeten afwijzen vanwege een ‘zich er niet meer in kunnen herkennen’, dat hoeft zijns inziens niet te betekenen: ‘het (fel) veroordelen’.

Dat klinkt sympathiek. In spiritualiteit gaat het immers niet (zozeer) om veroordelen of om waarheidsclaims, welke beiden nogal eens tot conflict en oorlog leidden, maar meer om mystiek, het verbindende tussen religies. Waarom die ander steeds (ver)oordelen? Vandaag is er meer de attitude om te proberen om de ander in zijn innerlijke kracht te brengen, of zoals psychiater Helberg het in *Zomergasten* (4-8-2017) zei: ‘In zijn/haar eigenwaarde te versterken.’

Van Mandela komt de uitspraak: ‘Als ik iemand iets goeds zie doen, geef ik een compliment en als ik hem of haar iets fout zie doen, bied ik mijn hulp aan.’ Dat is zeker functioneel met het oog op elkaars innerlijke reis, voeg ik toe.

Maar was de perceptie van een innerlijke reis naast een uiterlijke in het christendom eeuwenlang wel optimaal werkzaam? Dus de visie van Jezus, dat we ‘mensen van de weg’ zijn en dat we als individu op dit pad ‘wedergeboorte’ dienen te ondergaan, d.w.z. innerlijke transformatie, een pad dat door Boeddha ‘de weg naar verlichting’ werd genoemd.

Innerlijke transformatie in dit leven

Hiermee kom ik op mijn centrale thema, namelijk: levenskunst en wat daarbij het hoofaccent dient te

zijn. In het oude paradigma was en is dat volgens Borg: 'Het hiernamaals en wat men moet geloven en doen om gered te worden.' In het nieuwe paradigma is in plaats van 'verlossing' het hoofddoel echter: 'transformatie in/tijdens het leven door de relatie/verbinding met de Bron.'

We stuiten hier op een nogal wezenlijk verschil; een verschil dat tevens een verklarende factor lijkt te zijn voor de grote opkomst van de nieuwe spiritualiteit als impuls tot vernieuwing.

De studenten-ekklesia van Leiden vroeg mij in februari 2017 om hen in hun dienst vóór te gaan en daarbij die impuls als thema te nemen. Het thema, dat (naast het volksboeddhisme in zuidelijk Sri Lanka) deel uitmaakt van mijn antropologisch onderzoek. Ik deed dat op zich graag... (ik beschouw het koor o.l.v. Wim de Ru als een sieraad van spiritualiteit in die diensten) net als ik ook wel elders deed, o.a. in de Vrije Gemeente in Amsterdam en Bloemendaal.

Maar ik had ook eerdere vernieuwingsimpulsen zoals de nogal eens vergeten vijf andere vormen van spiritualiteit als thema kunnen nemen. Namelijk: [1] de Karmelitaanse, [2] de Benedictijnse, [3] de Ignatiaanse, [4] de Franciscaanse en [5] de calvinistische Nadere Reformatie.

Het geeft aan, dat vernieuwingsimpulsen steeds weer opkomen in religie als instituut, ja: dat ze erbij horen.

Spiritualiteit raakt de kern van ons bestaan, namelijk als de relatie met de Bron van leven. Ze is gericht op verbinding met het goddelijke en op het beleven en toepassen van die relatie op het levenspad van de mens: 'de mythische held met de vele gezichten'.

Met als vier vruchten: 'innerlijke transformatie, zelfacceptatie, heelwording en bewustzijnsverruiming'.

De vier vruchten zoals ik die verwoordde in mijn boek: 'Een Keizer zonder Kleren: Ken jeZelf, God als Kracht en het Dogma Voorbij'. Verschenen in 2016, bij uitgeverij Aspekt.

Een 'tweede geboorte'?

Vruchten lijken mooi, maar – zal men mogelijk vragen – zijn die wel echt nodig op ons levenspad? Een begrijpelijke vraag, omdat we al vrij gauw na de geboorte vergeten, waar we vandaan komen als ziel en wat onze missie is op onze reis. Een levensdoel dus, al of niet in de geestelijke wereld ooit afgesproken voorafgaande aan de incarnatie. De kerk leerde ons eeuwenlang dat we hier zijn om 'in de hemel' te komen, en daarom in 'verlossing' moesten geloven, i.c. door het 'reinigende bloed' van Jezus aan het kruis, wat vooral na of door Anselmus een kerkelijke leerstuk werd.

Het maakte mede dat in het christendom onze innerlijke reis in het leven nogal eens stiefkind werd. En dus ook het werken aan vruchten als 'innerlijke transformatie, zelfacceptatie, (zelf)heling, compassie en bewustzijnsverruiming'. Waarom zou je in die zin aan jezelf gaan werken, als het 'bloed van Jezus' de oplossing is? Dat 'Jezus alles had volbracht', was in calvinistische kringen vaak een argument, zo herinner ik me uit mijn jeugd, tegen het rooms-katholieke leerstuk van het 'doen van goede werken'.

Toch lijken alle religies in oorsprong nogal te focussen op onze innerlijke reis in het leven. In wezen ook Jezus, die behalve over 'het koninkrijk van het goddelijke in ons' sprak over wedergeboorte. En tevens Paulus, die het had over de vruchten van de geest. Uit het jodendom komt het begrip van een nieuw hart, en uit de islam overgave aan God, terwijl het in het boeddhistische pad gaat om loslaten, dus een sterven aan een oude zijnswijze en zo

tot een nieuwe vorm van zijn herboren te worden. In het taoïsme hanteert men daarvoor het woord ontledigen, ermee bedoelend: sterven aan het oude, als je herboren wilt worden. 'Sterven en opstaan' is trouwens ook iets wat we in het christendom kennen, evenals het woord heiliging.

Toch stuit dit mijns inziens wezenlijke accent van spiritualiteit, namelijk: de weg van innerlijke transformatie, bij veel mensen binnen en buiten de kerk op weerstand. Net zoals Nicodemus niet meteen 'halleluja' zei toen Jezus hem de noodzaak van wedergeboorte voorhield. Het is daarom goed er nog wat nader bij stil te staan.

Vervreemding en zich afgescheiden voelen

Aan het mysterie van de incarnatie van de ziel in een samensmelting van een spermacel en een eicel in een baarmoeder ga ik voorbij. Het kind dat via die incarnatie en zeker na de geboorte ontstaat, krijgt al gauw een zeker zelfbesef, bijv. in de zin dat het honger voelt of een luiertje, als die nat is, vervangen wil zien. En naast het gevoel een wil te hebben, ontdekt het ook al snel dat er tevens anderen zijn met ook een wil, ja dat het naast en in of tegenover een soort 'Umwelt' leeft, waar je verbinding mee kunt hebben, maar waarvan je je ook afgescheiden kunt voelen. Die 'Umwelt' bestaat, zoals Paulus het ooit noemde, uit 'twee werelden, een materiële en een geestelijke'. Een kind kan soms vanuit innerlijk weten of het onbewuste iets zien en zeggen dat verrast en als wijs overkomt. Maar de herkomst van de ziel vanuit de geestelijke wereld vervaagt niettemin vrij snel, omdat het kind al (over)levend vooral zichzelf wil worden in de nieuwe Aardse dualiteitssituatie, niet in de laatste plaats via het contact met degenen om haar heen. Dualiteit? Ja, al opgroeiend wordt het kind zich ook bewust van de tegenstellingen (goed en kwaad, licht en donker etc.) in het Aardse en hoe daarmee om te gaan. Hoe dan ook, wezenlijk in deze is dat het kind met zijn groeiend zelfbewustzijn meestal vergeet waar het vandaan komt en zo tegelijk een gevoel van afgescheiden zijn ontwikkelt en daardoor nogal eens vlucht in verslavingen en depressie. Ook al is dat 'zich afgescheiden voelen' de verklaring van veel eenzaamheid bij de moderne mens, toch is het doen groeien van zelfbewustzijn zonder te veel zelfafwijzing op zich voor ons van belang om ons tot volwassen menselijke wezens te kunnen ontwikkelen. Mensen zonder ik-bewustzijn voelen zich immers vaak slachtoffer of in elk geval een speelbal in het leven. Anderzijds ligt hier ook de grote valkuil dat men zich een balling gaat voelen in het leven, want geheel los van de onzichtbare maar niettemin werkelijke geestelijke wereld.

Over de auteur

Dr. Hans Feddema (1939) is cultureel antropoloog, voormalig universitair docent aan de VU, historicus, publicist/columnist en initiatiefnemer van het Filosofisch Café Leiden. Feddema is een voormalig Nederlands politicus, en hij was mede-oprichter van de Evangelische Volkspartij en van Groen Links.

Feddema bleef actief in Groen Links: hij was lid van het eerste partijbestuur, stond op de landelijke kieslijst van 1994 en 1998.

Tussen 1998 en 1999 was hij lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland voor Groen Links en De Groenen. Daarnaast is hij lid van de kerngroep van De Linker Wang, het platform voor geloof en politiek binnen Groen Links. Hans Feddema publiceert regelmatig opiniestukken in dagbladen en tijdschriften.

Activisme en presteren; en kiezen voor lagere emoties en projectie?

Zoiets wordt dan vervolgens (wat) onderdrukt door activisme in beroep, familie- en politiek-maatschappelijk leven, dus in ons 'uiterlijke leven', waarbij behalve er goed uit te zien, scholing, bezit en prestaties vaak hoog scoren. Maar het gevolg daarvan is, dat de vervreemding vaak nog méér toeslaat, met andere woorden: dat men *helemaal* geen contact heeft met ons innerlijke (goddelijke) Zelf, maar meer gaat kiezen voor lagere emoties en waarden als egocentrisme, overbezorgd zijn, angst, anderen (sterk) veroordelen, soms zelfs in anderen kwaadaardig en gewelddadig onderdrukken. Een ik-gerichtheid die dan vaak nog wordt versterkt door de in de jeugd verdrongen schaduwen.

Carl Jung, wiens grote ontdekkingen door theologen nog veel te weinig worden benut in hun overwegingen, gaf die schaduwen veel aandacht, er op wijzend, dat erkenning daarvan al helend werkt is. Ouders en andere opvoeders, niet altijd opererend als 'heiligen', kunnen soms authentieke verlangens van kinderen onderdrukken, waardoor de laatsten uit 'onderdanigheid' of om te 'pleasen' deze dan maar verdringen. Iets wat je verdringt schijnt een 'schaduw' te worden, dat naast het vele oordelen over anderen een *zondebok*-mechanisme tot gevolg heeft, dus dat men de eigen schaduw (onbewust) nogal eens projecteert. Werken aan het *helen* van schaduwen lijkt hoe dan ook van groot belang.

In dat licht is de in de meeste religies voorkomende oproep tot *hergeboorte* te zien, ook wel 'tweede geboorte', zoals dat in de yoga wordt verwoord. En tevens dat er sprake is van een 'innerlijke reis', omdat de ziel wil leren in en van het Aardse leven, daarin innerlijk wil groeien, met andere woorden. Een herboren worden, dat in wezen een vertolking is van de oorspronkelijke betekenis van het woord *religare*, dat 'herverbinden met God' of 'met de geestelijke wereld' betekent. Iets waar de religies voor lijken te zijn opgericht, ca. 800 jaar voor Christus. Ook al hadden inheemse volken als de Indianen al veel langer door dat we, naast het opgaan in het Aardse, ons tevens moeten/kunnen (terug)verbinden met de geestelijke wereld.

De Bosjesmannen in Botswana, waar ik vrij veel antropologisch onderzoek deed, spraken van 'de grote honger' en 'de kleine honger', met de eerste bedoelend: 'honger naar zingeving en naar verbinding met het Hogere'.

Waardenverschuiving

Wedergeboren worden is trouwens niet iets dat het ego doet, maar iets dat gebeurt via de ziel, een *vitaal sturend beginsel en kracht*, zoals Aristoteles het formuleerde. Plato zag al dat de ziel een reis maakt. Vandaag spreken we ook wel over *bewustzijn* of over het *hogere Zelf* in ons. Het gaat er allereerst om dat we de ziel ontdekken in onszelf, dus dat we 'ontwaken tot ons ware Zelf'. Soms ook na een lange zoektocht elders of via het afbreken van de muren, die we er omheen optrokken. Een afbreken waarin de geestelijke wereld ons subtiel helpt: we staan er niet alleen voor. Dit laatste ook bij het helen van onze schaduwen en het werken aan onze lagere emoties, zonder ze te verketteren, iets dat *transformeren* heet of *werken aan onze innerlijke reis*.

Die *weg naar binnen* met een pelgrimstocht naar Santiago de Campostella of Ithaka gepaard te doen gaan (het ging daarbij trouwens niet om de bestemming maar om het *onderweg* zijn), of met bezoek(en) aan een klooster of een

ashram, wat ik beide wel deed/doe, dat is op zich niet *per se* nodig.

Het ontwaken tot je wezenlijke Zelf, tot wie je werkelijk bent, kan gewoon op een stille plek in je huis of elders, al of niet met een brandende kaars. Dit ontsluiten of ontdekken van je innerlijke Zelf heet wel *verbinding* of *verbonden zijn*. Een *verbonden zijn* niet alleen op verheven momenten, maar ook in het gewone leven, bij wijze van spreken bij de afwas. Gewoon blij zijn en liefde uitstralen, zonder je afgescheiden en vervreemd te voelen.

Naast psychoanalyse lijkt daarbij hoe ook *zelfontwikkeling*, zoals ook bij de joodse *kabbala* centraal staat, een 'must'.

Voorts zijn soefi-technieken voor het beleven van het transcendente en niet in de laatste plaats meditatie, yoga, en inzicht in onze chakra's daarbij belangrijke middelen. Dit met name voor 1 ons emotionele en 2 ons spirituele bestaansniveau. Zij het ook indirect wel voor 3 ons fysieke en 4 mentale bestaansniveau, omdat deze vier te onderscheiden zijn, maar tegelijk ook een eenheid vormen en/of op elkaar inwerken.

De terugkeer van culturele stiefkinderen in het nieuwe religieuze paradigma

In onze cultuur was vooral het *emotionele* bestaansniveau lang een stiefkind, ook op de scholen, waardoor velen niet weten hoe met anderen en met zichzelf om te gaan. Gevolg is dat het 'niet met elkaar door één deur kunnen' in bijvoorbeeld het bedrijfsleven, scholen en kerken, veel voorkomt.

Naast het *emotionele* bestaansniveau, dat recent gelukkig wel iets meer aandacht krijgt, was ook het *spirituele* bestaansniveau lang een stiefkind van onze cultuur. Helaas ook in de kerk, reden dat deze zich thans in een identiteitscrisis bevindt. Een kerk die te weinig stilstaat bij deze impasse, elke hervorming afwijst, ja: ook in haar functioneren geen aandacht besteedt aan de *innerlijke reis van de mens*, en dit niet (weer) tot haar hoofddaccent maakt, die kerk zal in de huidige tijd niet lang meer kunnen overleven. En dit des te meer omdat er thans veel cursussen buiten de kerk zijn, inclusief de psychoanalyse, waar indirect de spiritualiteit gestalte krijgt, althans via de nodige oefeningen daarin.

Vooral bij de leeftijdsgroep boven de 50 zien we hiervan al de vruchten. Een recent onderzoek in de vs constateert zo bij mannelijke en vrouwelijke vijftigplussers een verschuiving van waarden, een minder op uiterlijkheid en het ik en meer op compassie en spiritualiteit gericht. Er is zelfs de film 'Verschuiving' over gemaakt.

Maar waarom zou de kerk daar anno 2017 naast of in de gewone diensten hier ook niet (wat) meer aandacht aan kunnen geven, al of niet via op ons innerlijk gerichte creatieve wegen en methoden? Zoals o.a. via de thans in de samenleving populaire yoga (let wel: er zijn nu méér yogagroepen in alleen New York dan in heel India), geleide meditatie, al dan niet in het kader van de in nu bijna 1000 huiskamers plaatsvindende 'stadsverlichting' (van Tijn Toubert), via *mindfulness* of chakra-cursussen?

Als mensen samen mediteren of yoga doen, dan heeft dat uitstraling naar anderen. Het bovengenoemde doorbrekende *nieuwe religieuze paradigma* zal er wel bij varen, indien ze indachtig de verhalen van Jezus ('het Koninkrijk van God zit in jullie'), Parcival, Odysseus en andere 'helden', onze *innerlijke reis* (weer) expliciet een plaats geeft in haar religiositeit. ●

Ziekenhuis 'de Wereld'

Spirituele schrijver krijgt hartaanval, zware operatie en uiteindelijk een onverwachte spirituele bewustwording, maar geen moment zoals het in de boeken staat

 Karel Wellinghoff

Op 28 juni 2017 werd Karel Wellinghoff getroffen door een hartinfarct. In het ziekenhuis onderging hij een hartoperatie, nadat werd vastgesteld dat zijn kransslagaders dermate verstopt waren dat die niet *gedotterd* konden worden. Het was daarbij vooral het pijnlijke bijkomen uit de narcose dat grote indruk op hem maakte en hem een *'ander soort spirituele bewustwording'* schonk, zonder de *'bloemetjes en de bijtjes'*.

De hartaanval

Ik lig op de bank in mijn woonkamer. Opeens is het alsof er binnenin mijn lichaam een pijl wordt afgeschoten die zich dwars door mijn hart boort. In alles dat ik ooit schreef in boeken en artikelen staat **het hart centraal**: het gevoelshart en het geestelijke hart, de pijn en het geluk dat het ons kan geven, het spirituele uitzicht dat het hart ons biedt.

Maar dit is puur fysiek. In die fysieke pijn is er niets dan het ontvlammen van een lichaam in nood wiens hart geen zuurstof meer kan krijgen. De pijn is allesverterend en allesdoordringend. In die pijn zijn geen lichtpuntjes, is er geen afstand, zijn er geen troostende overledenen of heilzame visualisaties.

De pijn is ondraaglijk. Ik slaag erin mijn huisdokter te bellen en mijn ex-echtgenote. Zelfs nu nog denk ik dat een ambulance overdreven is. Maar de doktersassistenten waarschuwt onmiddellijk een ambulance.

Na tien helse minuten komt die mijn appartement binnenrijden, met twee kloeke ziekenbroeders, waarvan de één een spray'tje onder mijn tong spuit en nog meer

professionele handelingen verricht en de ander zijn bewondering uitspreekt over mijn oudere computer, waarvan de browser helaas niet meer ondersteund wordt door Apple. Ik knap er zowaar van op en denk even dat *'dit het dan maar moet zijn en ze wel naar huis kunnen gaan'*, maar ze leggen mij onverbiddelijk op de brancard op hoge wielen en rijden me gezwind het appartement uit.

Gelukkig verschijnt mijn dierbare ex, die ik met m'n laatste krachten nog wist te bellen, net op tijd. Ze is verontrust, maar heel beheerst en vol praktische zorg. Ze stopt snel – want de broeders hebben haast – nog wat kleding in een tas en achtervolgt ons in haar auto-tje naar het Medisch Centrum Alkmaar. Onderweg babbelt ik aan één stuk door, want ik voel, dankzij de medicamenten en het vrolijke gepraat van de ziekenbroeders, geen pijn meer. Niettemin ben ik een noodgeval en ik word naar de afdeling *hartbewaking* gebracht.

De hart-longafdeling

Ik ben nogal springerig van nature. Niet zo handig voor de situatie waarin ik verkeer, pal na een hartaanval. Bij het vertrek van de *hartbewaking* naar de *hart-longafdeling* voegt de kordate vrouwelijke verpleegkundige mij dan ook streng toe: *'Meneer: denk erom! U ligt hier niet voor uw grote teen, maar voor uw hart!'*

Voor het eerst van mijn leven in een ziekenhuis; ik kijk mijn ogen uit. Hiér vindt de opvang en het herstel van lichamelijke rampen plaats. Niets vermoedend zakken mensen thuis of elders in elkaar, en vinden hier hun opvang door een hiërarchie vol gespecialiseerde verplegers en artsen die precies weten wat ze moeten doen. Vroeg in de avond rolt de Texelaar Bob op een hoge brancard de zaal binnen. Hij was in de kop van Texel

Over de auteur

Karel Wellinghoff (1939) is een schrijver van literaire romans met een spirituele strekking. Het zijn *queeste*-romans, waarin de hoofdfiguren door allerlei omstandigheden losgeslagen raken van de reguliere samenleving en op zoek gaan naar 'de weg naar huis'. De boeken worden omschreven als spannende en ontroerende esoterische romans. Ook legt Karel zich toe op non-fictie, waarin dezelfde thematiek aan bod komt.

een boom in zijn tuin aan het omzagen en stortte ter aarde nog vóór de boom kon omvallen. Hij zag kans over het eiland te rijden, de boot te pakken en zich in den Helder te melden bij het ziekenhuis aldaar, vanwaar ze hem met gillende sirene naar het MCA reden. Bob is grote vent met dik grijs krulhaar en een blozenkop. Hij weet niet wat hem overkomt, is zich wild geschrokken en kijkt wanhopig om zich heen. Zo ook de dame naast mij, een raadslid van de gemeente Bergen, die me de komende dagen veel informatie geeft over de gemeentepolitiek aldaar. En er is Rien, een ingenieur die een hoge positie had voor hij het slachtoffer werd van een herseninfarct. Nu draagt hij lang haar en lijkt heel bewust ver van de wereld weg. Hij ligt tegenover mij vanwege met een hartcomplicatie. Rien praat in eenvoudige taal. Hij is heel direct en op een bepaalde, originele manier intelligent.

Omdat ik langere tijd op die zaal verblijf verwelkom ik iedere nieuwkomer en zwaai de vertrekkers uit. Mensen worden uit hun dagelijkse situatie gelicht, komen volslagen onthutst en kwetsbaar de zaal binnen, ervaren iets waar ze in de verste verte niet op rekenden: een onverwachts en plotseling falen in het centrum van hun lichaam. *Schrik, pijn en verwarring*. Gezonde kerels vielen opeens om als bloeiende bomen waarvan de wortels plotseling hun greep in de grond verloren. Misschien dat iedereen daarom open is hier en er kortstondige contacten ontstaan die je in het gewone leven niet vaak treft.

Zo niet Mark, die een dag later binnenrolt op een brandcard: een boom van een vent met zware spierbundels en hevig getatoeëerde armen. Hij schuift aan op het bed naast het mijne. *Jeetje, denk ik*. Mark vertelt me rustig dat hij ex-wereldkampioen gewichtheffen is, dat hij interessante connecties heeft in de onderwereld, lid is

van een beruchte motorclub en dat hij niet houdt van gezeik. Hij kijkt mij – *toch een gevloerd intellectueel*, die nog Karel heet ook – geringschattend aan. Maar dan gebeurt er iets dat ik niet voor mogelijk hield. Mark verandert voor mijn ogen. Van het prototype van een macho verandert hij opeens in een milde en verlicht-wijze man, die mij zegt dat zijn hele gestalte en houding gewoon een *fake* is waarmee hij de wereld op een verkeerd been zet. Mark blijkt een *Leraar* te zijn. Zo één die je soms uit de heffe des volks treft, in een drugsbare of onder een brug. Het zijn *Helpers*. Mark is een *Helper*. Zelden zag ik zoveel wijsheid en compassie in een mens. Mark kent het leven en, wat meer zegt: hij kan het leven aan; hij beheerst het.

Ik vertel het aan mijn ex Yvonne, die me regelmatig bezoekt en de noodzakelijke dingen voor me meeneemt en me bemoedigend toespreekt. Ze glimlacht, ze *begrijpt het*.

Gekategoriseerd

En zo nadert de dag waarop ik *'gecategoriseerd'* ga worden, d.w.z. men gaat kijken of er in mij een dotter-behandeling mogelijk is. Vastgesnoerd op een verstelbaar bed, met allerlei bedradingen en een grote schijf boven mijn hoofd buigt een gemaskerde man zich over mij heen. *'Ik ben Fred V., vermomd als cardioloog,'* zegt hij. En hij steekt iets door de huid van mijn onderarm. Het is een soort flexibel buisje dat hij in een ader naar mijn hart beweegt om zo mijn dichtgeslibde kransslagaders te bereiken. Die wil hij verwijden en er zogenaamde *stands* in plaatsen, holle buisjes die de gestagneerde bloedtoevoer op gang moeten helpen. Hij werkt lang en intensief. Dan schudt hij zijn hoofd. Hij toont me de monitor met daarop de afbeelding van mijn hart met de eronder zwabberende kransslagaders. *'Het gaat niet, daar kan ik niets meer aan doen,'* zegt hij. Dan doet hij een stap terug en loopt zonder om te zien naar de uitgang van de dotterzaal. Voordat hij in de deuropening verdwijnt zie ik aan zijn rug dat hij doodvermoeid is. *Ik zal geopereerd moeten worden...*

De operatie en het bijkomen uit de narcose

Ik wordt per ambulance naar het vu-ziekenhuis in Amsterdam gereden. Tijdens het vervoer vertelt de ambulancemedewerkster haar belevenissen met slachtoffers die tijdens haar ritten *bijna-doodervaringen* hadden. *'Over een verloop van jaren waren dat er nog héél wat,'* zegt ze. Die sloegen als het ware bijna hun ogen open uit het hiernamaals en deden er *vers uit de hemel* verslag van. Ze heeft nooit iets gedaan met die verhalen, er zelfs nooit over nagedacht. Haar interesseert het alleen om, conform haar functie, haar klanten nog in leven af te leveren op de *intensive care*.

In het vu-ziekenhuis rijdt men mij dwars door een enorm hoog en steriel gebouw naar een kamer voor mij alleen. Een dag later arriveert Yvonne aan mijn bed. Hoe ze 't voor elkaar krijgt weet ik niet, maar ze slaagt erin om tegelijk met de cardioloog, die me gaat opereren, aan mijn bed te verschijnen. Het betreft de chirurg dr. J., één van de weinige cardiologen in Nederland die een open-hartoperatie mag uitvoeren, waarbij het lichaam níet is aangesloten op een hart-longmachine. Dan is het zo ver en hier begint een ander verhaal, het verslag van een lichaam in nood en een mens die dat moet verduren. Mij wordt verteld wat er met me gaat gebeuren. Mijn borst zal bij het sternum in zijn geheel worden opengezaagd en de ribbelften uit elkaar gebogen, zodat het hart zal vrijkomen. Dan zal er een ader

Meer van deze schrijver

Karel Wellinghoff is een schrijver van literaire romans met een spirituele strekking; maar ook schrijft hij boeken in de categorie non-fictie.

Recent is van hem verschenen: **'Het harde paradijs'**. Over de therapiegroepen, de bloei, de verwikkelingen en de nalatenschap van Osho (Bhagwan Shree Rajneesh). En: **'De Grote Ommekeer: over de opkomst van het andere denken, de nieuwe liefde en het onuitsprekelijke geluk'**.

Ook zagen o.a. een vijftal boeken over de Katharen de afgelopen jaren het licht, alsmede een trilogie over de spiritualiteit in Nederland.

uit mijn linker onderbeen worden geplukt, die vervolgens zou worden geplaatst om de dichtgeslibte kransslagaders heen. Die 'nieuwe' ader zou dan de functie van de kransslagaders overnemen.

Van de narcose weet ik alleen dat zij voorbij was, hetzelfde tijdstip als dat zij begon. Er rest geen enkele herinnering.

Ik werd wakker in een antracietgrijze sfeer, in een geradbraakt lichaam dat met allerlei apparaten verbonden was: een zuurstofmasker, een katheter, bedradingen met zuignappen op mijn lichaam, een hartmeter, enz. Er stonden stellages, monitors, een computer rond mijn bed. Ik was volstrekt alleen en staarde in die grijszwarte achtergrond. Er doemde een muur op en een zwarte modderpoel. Gezichten verschenen daarin...

Er was veel pijn; ik drukte op het belletje naast mijn kussen. Even later verscheen de nachtbroeder: een jongeman met een Chinees uiterlijk en een grote bril op. Die keek mij vanaf het voeteneind observerend aan en vroeg wat er aan de hand was. Hij controleerde het zuurstofgehalte in mijn bloed, mijn hartslag, de katheter, keek of alles nog goed bevestigd was en nam weer plaats aan het hoofdeinde. 'Mijnheer,' sprak hij, 'uw hartslag is in orde, u krijgt genoeg zuurstof en ook al het andere wijst op een gunstig verloop van uw positie na de operatie. Ik mag u geen pijnstillers meer geven, want u bent aan de grens daarvan. Ook kan ik u niet méér zuurstof toedienen, want dat zal u geen goed doen.' Hij keek me aan met veel professionele compassie. 'Maar ik hou het niet meer vol!' stootte ik uit. 'Mijnheer,' zei hij met nadruk: 'U bent aan het **genezen!**' Waarna hij me alleen liet.

De volgende dag vertel ik mijn verhaal aan Yvonne. Die was bij me toen ik net was bijgekomen uit de narcose. Direct werd ik weer in slaap gebracht, dus haar bezoek was mij ontgaan. Ze vond mijn aanblik heftig, want ik lag er bij als een lijk.

De familie Flodder

Na drie dagen vervoert men mij weer per ambulance naar het MCA, mijn 'thuisziekenhuis'. Onderweg geniet ik bovenmatig van het uitzicht links en rechts van de snelweg. Als ik probeer na te denken over mijn toestand, de duisternis na de operatie, de pijn en het ongemak van het vastgesnoerd liggen aan allerlei apparatuur, begrijp ik er niets van. Het *echte* leven blijkt zich helemaal buiten onze denkbeelden af te spelen. Gedachten daarover (vooral spirituele gedachten – voeren me verder uit dit weldadige hier en nu vandaan. Achteraf kan ik zeggen dat die ervaring mij met een harde, uiterst pijnlijke klap in dit hier-en-nu heeft geslingerd. Het leven heeft de maskers van mijn gezicht gerukt.

Het is wonderbaarlijk. Kunnen *echte liefde, harmonie en geluk* dan pas tot ons komen als we de confrontatie zijn aangegaan met de zwarte nacht van ego en lichaam?

In de avond wordt een stokoude, pas geopereerde vrouw naar binnen gereden. Blijkbaar achtten de geneesheren haar sterk genoeg om zo'n zware operatie te kunnen overleven. Vier verpleegsters zijn heel lang bezig met haar. Als zij eindelijk in bed ligt aangesloten op alle apparatuur, geeft ze aan naar de wc te moeten. Ze heeft een katheter in, maar nu moet ze poepen. De verpleegsters koppelen haar weer los, tillen haar uit bed en ondersteunen haar gang naar de wc. Onderweg zakt ze door haar benen, maar wordt net op tijd opgevangen. Als ze een hele tijd later weer in bed ligt, aangesloten op de apparatuur, is zij klaar voor de nacht.

De volgende ochtend krijgt ze bezoek. De familie Flodder doet haar entree: twee enigszins grove vrouwen in slobberkleding nemen bezit van de zaal. Familie wellicht van het deerniswekkende vrouwtje. Ze hebben een reusachtige ballon in plantvorm bij zich die ze aan het bed binden. Het is een verbijsterend geheel: de heen en weer zwevende ballon en het vrouwtje dat met slangen en draden bijeen wordt gehouden... Eén van de vrouwen vindt daarbij dat de patiënt te veel onderuit ligt. Kordaat beent ze naar het mensje toe om haar overeind te trekken. Ik schrik, want zo'n weinig professionele trekbeweging lijkt me niet gezond pal na een zware hartoperatie. Gelukkig grijpt een verpleegster in.

Later krijgt het vrouwtje bezoek van twee uit de kluiten gewassen zonen, kale koppen, oorbelletjes, tatoeages, grote kerels die zich teder naar haar toe buigen. Nu zie ik een andere, gevoeliger vorm van liefde. Twee volwassen kerels die met tranen verstikte stemmen hun oude moeder troostend en liefdevol toespreken: 'Je hebt al zo veel meegemaakt in je leven moeder, en ook **hier** kom je nog doorheen.' En dan springen de tranen in mijn ogen, want dit ontroert mij erg.

Yvonne komt. Ze houdt mijn hand vast en legt haar andere hand op mijn hoofd en tussen mijn schouderbladen. Het is een andere vorm van genezen dan die men hier toepast, maar wel één die werkt.

Dan komt de dag waarop ik uit het ziekenhuis wordt ontslagen. De rest van het genezingsproces zal thuis plaatsvinden.

Weer thuis

Het herstel wordt verwacht na drie tot zes maanden. Ondertussen sleep ik me binnenshuis voort, wandel twee keer per dag door een parkje in de buurt en staar verbaasd naar de wereld om mij heen. Het is alsof mijn gevoelszenuwen constant op scherp staan. Het mooie begroet ik met tranen in mijn ogen, het lelijke doet me meer dan ooit gruwen.

Yvonne helpt me met boodschappen doen, stofzuigen en moed geven. Ik bel een vriend uit het oosten van het land en stel hem op de hoogte van mijn toestand. Hij begint spontaan te lachen, een wat ongebruikelijke reactie als je iemand vertelt dat je een hartoperatie hebt gehad. Het gekke is dat zijn lachen mij goed doet; het is alsof een frisse wind door duister struikgewas blaast. Spontaan begin ik mee te lachen. 'Gefeliciteerd Karel,' zegt hij. 'Je hebt weer een stapje gezet op het levenspad.' Hij herkent mijn hel-achtige ervaring na het bijkomen uit de narcose, want zelf onderging hij ook een operatie na een herseninfarct en belandde in eenzelfde soort duisternis. 'Er waren geen lichtpuntjes,' zeg ik, 'er was alleen die pijn sfeer en de agonie van een lichaam dat vier uur lang uiteen werd gereten en toen weer aaneen genaaid. De narcose hield mijn bewustzijn buiten die operatie, maar de naweeën waren er met alle lichaamsherinneringen van dien. Het heeft er veel van weg dat alle spirituele bloemetjes en bijtjes en plafondengeltjes uit mij zijn weggefladderd en er alleen de naaktheid van de pure ervaring overblijft.' 'Juist,' zegt hij. 'Het enige dat je kon doen was het dulden. En nu ben je **gereset.**'

Gereset? Dit Engelse leenwoord komt uit het computerjargon en is een aanduiding voor het herstarten van een computer of systeem vanuit de oorspronkelijke instellingen. **In deze context:** met een schone lei beginnen, vrij van alle eerdere aannames en denkbeelden.

BOEK bespreking

Alle boekbesprekingen zijn geschreven door Aat-Lambert de Kwant, tenzij anders vermeld.

Een reis langs de mysteriën

Van het oude Egypte tot Carl Gustav Jung

Auteur: Jacob Slavenburg

Uitgever: Walburg Pers, 2017

Zo lang als er aan de hand van bronnen-materiaal nagegaan kan worden, heeft de mensheid religieuze belangstelling gehad en geloofd in een hogere kosmische macht. Via onder meer de Griekse mysteriescholen werden mensen ingewijd in de geheimen van het Zijn en werd er gezocht via symbolen, rituelen en oefeningen naar contact met het bovennatuurlijke. Deze menselijke zoektocht naar een verbinding met het hogere, van het oude Egypte tot de twintigste eeuw, vormt de rode draad van Slavenburgs nieuwe boek. Sinds mensenheugenis, en zoals historische bronnen aangeven, is er bij de mens altijd de overtuiging geweest dat alles 'van boven kwam', dat alle gebeurtenissen op Aarde afspiegelingen waren van kosmische gebeurtenissen. We zien dat nog terug in parallelle verschijnselen waarin 'boven' (de kosmos) verbonden wordt met beneden (de Aarde). Zo lijken de Egyptische piramides gebouwd op het patroon van het sterrenbeeld Orion, alsof men van boven af de 'schaduwen' van de sterren wilde markeren.

In zijn schitterend vormgegeven boek valt Jacob Slavenburg met deze woorden meteen met de deur in huis, maar weet je dan ook te boeien. In 21 hoofdstukken beschrijft en analyseert hij tal van alternatieve en mystieke bewegingen uit de geschiedenis, beginnend bij het oude Egypte en uitlopend op de twintigste eeuw. Ter sprake komen onder meer de scheppingsverhalen uit de oudheid, de mysteriën van Isis, het Gilgamesj-epos, de Griekse mysteriescholen en de gnostiek. Verder lezen we over thema's als de christelijke en islamitische mystiek, alchemie, vrijmetselarij, occultisme, magnetisme, esoterie en spiritisme.

Dit mooi uitgevoerde en rijk geïllustreerde boek probeert, met behulp van uniek overgeleverd materiaal, antwoorden te vinden op al onze vragen.

In deze tijd blijkt dat er een groeiende behoefte is om (achter de tastbare feiten van de geschreven geschiedenis) de onmetelijke rijkdom van mythische beelden en symbolen te herontdekken. Volgens Carl Gustav Jung hebben deze oude mysteriën diep doorgewerkt in het bewustzijn van de mens. *Een reis langs de mysteriën* geeft daar een indringend verslag van.

Naast het rijk geïllustreerde boek bestaat ook de mogelijkheid om 'Een reis langs de mysteriën' met gefilmde hoorcolleges te ondersteunen. De filmcolleges van Jacob Slavenburg behandelen deze deels verborgen geschiedenis van de westerse cultuur in 72 etappes. De films vormen introducties tot de vele boeiende onderwerpen die in het boek aan de orde komen, ondersteund door beelden en muziek. Het *Reis langs de mysteriën*-college is chronologisch opgebouwd: beginnend in het oude Egypte en eindigend bij Carl Gustav Jung. Kopers van het boek kunnen, via een speciale code, de filmcolleges met korting aanschaffen.

De wijsheid van het niet weten

Voorbij de illusie van zekerheden

Auteur: Estelle Frankel

Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

'In essentie komt spiritueel onderzoek neer op reiken naar het licht en het inzicht dat net voorbij ons huidige bereik ligt. Vandaar dat joodse mystici spirituele groei vaak meten in termen van verworven licht. [Genade dus, ALdeK.] Als bomen die ieder jaar een nieuwe ring aan de stam toevoegen, neemt onze ziel in omvang toe naarmate we meer licht in onze ziel opnemen.'

Het zijn deze teksten waardoor ik dit boek in twee dagen uitlas, en er antwoorden in vond op vragen die mij bezighielden. Door middel van heldere en toegankelijke psychologische en spirituele inzichten en praktische oefeningen (o.a. *mindfulness*, geleide meditaties en schrijfoefeningen) kunnen we door middel van dit boek stappen zetten in de richting van 'ons comfortabel voelen bij het onbekende' en kunnen we ons steeds meer overgeven aan de wijsheid van het niet-weten.

In dit warm aan te bevelen boek verkent Estelle Frankel alle aspecten van dit niet-weten. Soms is het niet-weten (het onbekende) een bron van angst en onzekerheid. Maar het kan ook het startpunt zijn van spirituele groei, avontuur en transformatie. Het lijkt een paradox, maar juist het besef dat we sommige dingen niet weten en dat zaken onzeker zijn, kan een bron zijn van ruimte, inspiratie en creativiteit. Het kan een enorme bevrijding zijn om verlost te worden van de drang om alles te moeten weten en overal zekerheid over te willen hebben. Zie hier de rode draad van dit overtuigende boek.

Hoe we ons verhouden tot het onbekende is een belangrijk onderdeel van alle persoonlijke groei en heling. Het mysterie van het niet-weten is een belangrijk onderdeel van alle religieuze en mystieke tradities. Estelle Frankel laat haar licht schijnen op het niet-weten vanuit haar kennis van de kabbala, dieptepsychologie, het boeddhisme, christendom en hindoeïsme. Ze laat zien hoe we kunnen groeien door ons over te geven aan de wijsheid van het niet-weten. We komen dan in een soort openheid terecht, de oprechte openheid die kinderen bijvoorbeeld nog hebben. Zij kunnen zich nog echt laten verrassen.

Estelle Frankel onderzocht (de angst voor) het onbekende. Dit deed zij vanuit haar eigen ontwikkeling, haar rol als psychotherapeute en aan de hand van joodse spirituele leringen, het boeddhistisch denken, Jung en mythologische verhalen. Via haar eigen worstelingen ontdekte de auteur de universele waarden van het menselijk bestaan.

Naast de enorme kennis en wijsheid uit voornoemde bronnen besteedt zij onder meer aandacht aan de 'leegte' van waaruit deze kennis ontstond.

In de inleiding licht zij de afzonderlijke

drie delen en hoofdstukken toe en ze sluit af met de wens dat het onbekende een *muze* wordt en onverwachte paden blootlegt. Ieder hoofdstuk bevat praktische tips en oefeningen.

In haar voorwoord schrijft Frankel over joodse mystici die ons leren dat onze fouten en zwakheden de bron van onze grootste geschenken kunnen worden, wanneer we eraan werken om ze te integreren en te transformeren. *'Mijn persoonlijke worsteling met het onbekende heeft mij geholpen een wereld van oneindige schoonheid en stralend geloof te ontdekken die naar ik weet de sleutel is tot vreugde en innerlijke vrijheid. Dit boek is mijn geschenk aan iedereen die net als ik worstelt om vriendschap te sluiten met het onbekende en het leven volledig te nemen zoals het komt.'* Het boek sluit aan op de traditie van onder meer de mystieke tekst *'De wolk van niet-weten'*.

Weg van het denken

Auteur: Alan Watts
Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

De klassieker *'Weg van het denken'* van Alan Watts bevat de teksten van enkele van zijn beste lezingen, gebaseerd op de succesvolle audioserie *'Out of your mind'*. *'Om de dingen helder te kunnen zien moeten we soms weggaan van ons denken,'* is een bekende uitspraak van hem.

Misschien wel meer dan enige andere westerse spirituele leraar was en is Alan Watts in staat om ons uit ons beperkte westerse denkkader te laten stappen. Hij biedt alternatieve wegen uit ons denken en leidt ons langs de grote spirituele thema's. Wat gebeurt er als doorkrijgen dat ons lichaam en ons ego slechts een illusie zijn? Hoe kan het omarmen van de chaos ons helpen om ons levensdoel te ontdekken? En welke wonderen kunnen we verwachten als we stoppen met alles zo serieus te nemen?

In de jaren 1950 was de Engelse filosoof Alan Watts een graag geziene figuur bij het Californische publiek. Zijn zoon Mark heeft de meest spraakmakende toespraken uit de audioserie thans in boekvorm gepubliceerd.

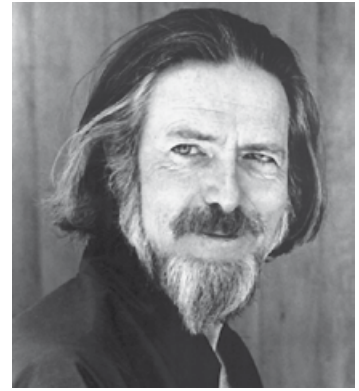
Enkele citaten:

'De betekenis van het leven is gewoon om in leven te zijn. Het is zo gewoon en zo overduidelijk en zo simpel. En toch: iedereen haast zich in grote paniek alsof het nodig is om iets te bereiken buiten zichzelf.'

En wat gebeurt er als we doorkrijgen dat ons lichaam en ons ego slechts een illusie zijn? Hoe kan het omarmen van de chaos ons helpen om ons levensdoel te ontdekken? Watts zegt: *'Modderig water wordt het snelst helder door het met rust te laten.'*

Spiritualiteit betekent voor Alan Watts: totaal uit het gangbare westerse denkkader stappen. Onder duidelijk boeddhistische invloed wordt de zin van het leven gewoon in het leven zelf van elk individu gezocht, hier en nu. In zes grote hoofdstukken (eigenlijk dus de samenvatting van zes audiotoespraken) biedt Watts een kijk op een andere wereld en benadering van zichzelf.

'Wat is het bewustzijn?', 'Het web van het leven', 'Onvermijdelijke extase', 'De wereld zoals hij is', 'De wereld als zelf' en 'De wereld als leegte': zes intrigerende titels die moeten aantonen dat het actuele westerse denken gebouwd is op verouderde wetenschap en culturele concepten. Watts biedt evenwel verdedigbare, frisse en gefundeerde alternatieven, waarbij het individu als deel van het geheel gevaloriseerd wordt... Een boek dat ook op mijn nachtkastje ligt!

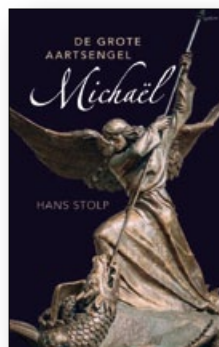
> De Britse filosoof Alan Watts (1915–1973)

allergrootste ingewijden) in staat is zijn energieën te verdragen. Alleen wanneer zijn energieën indirect of op een bepaalde manier afgeschermd naar ons toekomen, kunnen we ze verdragen. Dat komt doordat de uitstraling van de tijdgeesten te heftig is voor een mens: *wij zouden eraan onderdoor gaan.* De Duitse dichter Rilke schreef dan ook vanuit het perspectief dat *elke engel verschrikkelijk is*; anders dan zovelen van onze tijd kende hij nog een diep ontzag voor de grootse krachten die door een engel heen werken. *Daarom, zegt Stolp, werkt Michael bij voorkeur via onze eigen beschermengel:* zijn inspirerende energieën legt hij bij onze beschermengel neer, die deze dan op zijn beurt, omgevormd en als het ware afgezwakt zodat wij ze verdragen kunnen, aan ons doorgeeft.

De visie op engelen van Hans Stolp is duidelijk antroposofisch en geïnspireerd door Rudolf Steiner. Een visie van de geschiedenis waarin ieder tijdperk van 350 jaar per toerbeurt door een andere aartsengel geleid wordt, ieder met zijn eigen accenten. Stolp legt uit hoe dit in zijn werk gaat, en benadrukt dat uiteindelijk de *hele* Aardse geschiedenis dient om de mens vrij en wijs te maken. Want ieder mens reïncarneert in allerlei verschillende tijdperken en leert zo steeds weer nieuwe dingen.

De aartsengel Michaël helpt ons nu om 'geestelijk' te leren denken in plaats van materialistisch. Want het is Michaël die de allesbeslissende transformatie van deze tijd in gang zet en begeleidt. Wanneer we inzicht krijgen in zijn inspiratie en leiding, begrijpen we de verwarringse gebeurtenissen die we om ons heen zien zoveel beter. Michaël is niet alleen de aartsengel die in jodendom, christendom en islam vereerd wordt. We kennen hem ook als Mardoek (Babylonië), Apollo (Griekenland), Anubis (Egypte) en Indra (India).

Een toegankelijk en helder geschreven boek, zoals we dat van Hans Stolp ondertussen gewend zijn...

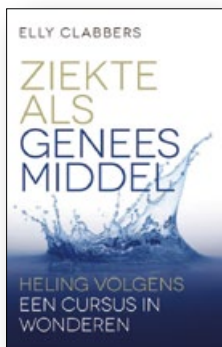

De grote aartsengel Michaël

Auteur: Hans Stolp
Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

In dit boek vertelt Hans Stolp hoe onze huidige tijd zich bevindt in het tijdperk van de aartsengel Michaël, een geestelijk wezen dat de mensheid tot geestelijke wijsheid leidt. Het vorige tijdperk was dat van de engel Gabriël, die heerste in de jaren 1510–1879. Zijn beleid was gericht op technische kennis.

Maar sinds Michaël in 1879 het stokje overnam, schenkt hij de mensheid vooral kennis van spirituele zaken. Zijn uitstraling is zo krachtig dat geen enkel mens (behalve dan misschien de

Ziekte als geneesmiddel

Heling volgens een cursus in Wonderen

Auteur: Elly Clabbers

Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

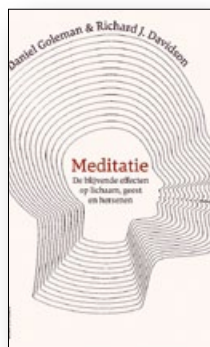
Door dit boek ben ik 'Een Cursus in Wonderen' toch weer en anders gaan lezen en kregen de teksten een nieuwe betekenis. Elly Clabbers voegt met haar boek 'Ziekte als geneesmiddel – Heling volgens Een Cursus in Wonderen' een welkom boek toe aan de lijn rondom 'Een Cursus in Wonderen' van uitgeverij Ankh-Hermes.

De diagnose *kanker* leidde bij haar tot serieuze bestudering hiervan. In de Cursus staat: 'Er is geen lichaam'. Maar hoe kan iets dat niet bestaat dan ziek zijn? De bewering van de Cursus dat ziekte een projectie van schuld en boete is op het lichaam riep bij haar de nodige weerstand op. Ze worstelde zich hier doorheen en ontdekte wat de Cursus werkelijk met deze uitspraak bedoelt. Zo werd haar ziekte het middel dat haar werkelijke genezing bracht. Dit boek kan van belang zijn voor mensen met kanker of een andere levensbedreigende ziekte. Elly beschrijft openhartig haar persoonlijke verhaal en haar eigen weg met *Een Cursus in Wonderen*. Opvallend is dat zij vragen durft te stellen op momenten dat er dingen op haar weg voor haar onduidelijk zijn. Zo komen in dit boek onder andere de volgende vragen aan de orde: *Als wat of wie besta ik dan wel; waar gaat Een Cursus in Wonderen eigenlijk over; wat moet ik mij voorstellen bij een 'denkgeest'; waar bevindt zich deze denkgeest; wat is nu precies dat Ego; wat moet ik me voorstellen bij de Heilige Geest; wat is een afgod; waartoe dient het lichaam, en: wat is het doel van ziekte?*

Het doorgronden van de religieuze overtuigingen die de schrijfster in haar jeugd zijn opgelegd en die zij blijkbaar ook voor een groot deel had aangenomen, heeft een belangrijke plek in haar ontwikkeling. Het hieruit ontstane zelfconcept is iets waarvan zij – vooral nog in het begin – met moeite los kan komen.

Toch lukt dit met de hulp van *Een cursus in Wonderen* en brengt dit haar op het punt waar zij aan dit zelfconcept en ook aan het lichaam voorbijgaat. Zij constateert dat zij hiervoor wel de volledige

verantwoordelijkheid voor haar ziekte moet aanvaarden. Inmiddels kijkt zij hierbij niet meer naar de vorm waarin de ziekte zich voor haar manifesteert, maar volledig naar de werkelijke inhoud. Wie moeite heeft met de 'Cursus in Wonderen' en het boek als het ware het raam uit wilde gooien, raad ik aan dit boek aan te schaffen en te lezen.

Meditatie

De blijvende effecten op lichaam, geest en hersenen

Auteur: Daniel Goleman & Richard Davidson

Uitgever: Atlas Contact, 2017

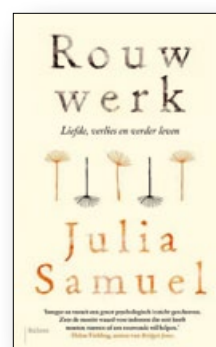
In dit boek proberen neurowetenschapper Richard J. Davidson en wetenschapsjournalist Daniel Goleman het kaf van het koren te scheiden als het gaat om wetenschappelijke onderzoeken naar de effecten van meditatie. Beiden mediteren al hun hele leven en ze willen weten of meditatie inderdaad leidt tot nieuwe eigenschappen of dat er sprake is van ontwikkeling en versterking van een basisvaardigheid, zoals bij het leren van een taal. In het boek leveren ze de eerste bouwstenen dat blijvende verandering van de hersenen mogelijk is.

De kracht van dit helder geschreven boek is dat de toon kritisch is en de beperkingen van (ook eigen) onderzoek goed weergeeft. Tegelijkertijd zijn de auteurs positief omdat ondanks die beperkingen er juist de laatste jaren duidelijke aanwijzingen zijn dat meditatie leidt tot veranderingen in de hersenen (en soms zelfs de genen) die een blijvende positieve uitwerking kunnen hebben.

Het boek geeft een goed overzicht van de actuele stand van wetenschappelijk onderzoek naar meditatie. Voor een wetenschappelijk boek is het heel toegankelijk. Het zit vol persoonlijke verhalen van beide schrijvers over hun meer dan veertig jaar lange zoektocht, in India en Amerika, naar de waarde van meditatie.

Uniek aan dit boek is dat Goleman en Davidson de uitkomsten van het onderzoek naar meditatie nauwkeurig beschrijven en een duidelijk onderscheid maken tussen de harde en zachte feiten die uit experimenten met geoefende mediteer-

ders naar voren zijn gekomen. Goleman en Davidson wijzen ook op veranderde eigenschappen door het beoefenen van meditatie: bestendige training van de geest verandert de hersenen zowel structureel als functioneel. Wat in feite neerkomt op een *neurale onderbouwing* voor de veranderde eigenschappen, iets waar teksten van beoefenaars al duizenden jaren over spreken. Ze hebben het idee dat de vooruitgang in de hersenen, de geest en het 'zijn' meer invloed op de verbetering van de wereld kan hebben naarmate er meer aan wordt gewerkt. Het boek maakt tot slot wel duidelijk dat er meer nodig is dan dagelijkse korte oefeningen om al die *tetterende* gedachten tot zwijgen te brengen.

Rouwwerk

Liefde, verdriet en verder leven

Auteur: Julia Samuel

Uitgever: Balans, 2017

Hoe moet je rouwen? Is er wel een manier om te rouwen, of ben je aan het noodlot overgeleverd? Hoe ga je om met iemand in de rouw?

Rouwtherapeute Julia Samuel helpt al 25 jaar mensen die een dierbare verloren hebben en het daarna niet lijken te redden en zij weet inmiddels hoe het wel en vooral *niet* moet.

De dood raakt ons allemaal, maar het taboe erop is groot en rouw wordt vaak fundamenteel verkeerd begrepen.

Julia Samuel kreeg zelf een flinke klap te verwerken toen haar beste vriendin prinses Diana overleed. Toch wist ze zeker dat ze de rest van haar leven mensen wilde helpen in moeilijke tijden van verdriet en afscheid. In haar nieuwe boek *Rouwwerk* spreekt ze met nabestaanden en schrijft ze waarom rouw fundamenteel verkeerd begrepen wordt.

Ze verwierf diepgaand inzicht in wat iemand doormaakt na het verlies van een geliefde, een ouder, kind, broer of zusje. In dit aangrijpende boek deelt ze haar psychologische inzichten over rouw. Een *helende* kracht, als er op een goede manier mee wordt omgegaan.

Aan de hand van voorbeeldverhalen, die geënt zijn op haar ontmoetingen met

haar cliënten, vertelt zij over haar ervaringen. Onder meer over de uitingen, het verdriet, het hopeloos verloren lopen en de verwerking van rouwgevoelens. Zij gaat heel diep in op wat deze mensen haar vertellen, ze denkt en voelt oprecht met hen mee. Wat vooral opvalt in deze verhalen is hoe deze psychotherapeute dikwijls bijna overgevoelig meeleeft met haar cliënten. En hoe ze zelf ook blijft doordenken over de dood. In een apart hoofdstuk probeert zij de omgeving van een rouwende (familie, vrienden en kennissen) aan te geven hoe die *werkelijk* troost kunnen bieden.

De weerzin voorbij

Aan het einde van het boek schrijft de auteur nog een historisch getint hoofdstuk over de omgang met de dood.

'Wie tot het nawoord van het boek komt, die heeft de weerzin om zich bezig te houden met de dood weten te overwinnen,' zegt Julia Samuel in dit nawoord.

'Die weerzin is heel natuurlijk, want de dood tart onze ultieme machteloosheid, aangezien ieder van ons, wie we ook zijn, hoe ons leven er ook uitziet, op een zeker moment door de dood gehaald zal worden. Je hebt begrepen dat we, door de dood te vermijden, haar alleen maar machtiger en angstaanjagender maken.'

Dit troostrijke boek leert je te leven met (en te leren van) een groot verlies.

De kracht van Zijn wie ik ben

Inzichten vanuit levenslessen

Auteur: Shielta Ramautarsing

Uitgever: Tattwa, 2017

'Ik heb dit verhaal nodig gehad om als ziel te kunnen groeien en mijn eigen wijsheid op te doen. Ik maak nog steeds deel uit van mijn verhaal, nog steeds leer en groei ik. De rol die ik vervul, is nu echter gevuld met licht en liefde.'

Tattwa is één van die kleinere uitgeverijen die regelmatig weten te verrassen met opvallende uitgaven. *De kracht van Zijn...* is er zo één en het citaat is van schrijfster Shielta Ramautarsing, die haar autobiografisch boek in romanvorm heeft gegoten. Een prachtig en rakend boek dat dwingt tot doorlezen tot in de kleine uurtjes.

Ze is van Hindoestaanse afkomst en ze doorbreekt met wat ze vertelt het lange zwijgen. Vanuit deze Hindoestaanse achtergrond schrijft ze over haar ervaringen met huiselijk geweld en haar onderdrukte positie als meisje binnen het gezin. Zij vertelt zonder daar dramatisch over te doen, heel open over haar eigen proces naar heling en genezing en het hervinden van de kracht in zichzelf. Ze beschrijft indringend hoe haar Hindoestaanse achtergrond haar heeft gevormd, haar ervaringen, haar achterstelling als meisje in het gezin waarin ze opgroeide. Ramautarsing beschrijft ook de positie van Hindoestaanse Nederlanders vanuit hun geschiedenis, en ze wijst op de patronen in deze gemeenschap die zijn ontstaan vanuit de *dubbele* migratie (van India naar Suriname en toen naar Nederland). Ze gaat ook in op de positie van vrouwen en op geweld binnen de Nederlandse cultuur en samenleving.

'Door alle ervaringen ben ik mij ervan bewust geworden dat het leven een reis is in dit lichaam, met emoties en gevoelens, waar tijd, ruimte en plaats onderdeel van uitmaken. Tegelijk is het een spirituele reis die tijd en ruimte te boven gaat. Fysiek gesproken worden we geboren en gaan we dood. Spiritueel gesproken zijn we nooit geboren en gaan we ook nooit dood. Vanuit het perspectief van de ziel is dit leven slechts een bladzijde van een boek dat nooit afkomt, omdat de ziel [zelf] het eeuwige verhaal van het leven is. In het fysieke leven vervullen we allemaal een rol en ik beseft dat mijn familie een centrale rol heeft vervuld tijdens mijn reis om tot maximale groei te komen. Uit alle relaties en systemen die ik heb beschreven, haal ik mijn levenslessen en inzichten. Ik heb dit verhaal nodig gehad om als ziel te kunnen groeien en mijn eigen wijsheid op te doen. Ik maak nog steeds deel uit van mijn verhaal, nog steeds leer en groei ik. De rol die ik vervul, is [nu] echter gevuld met licht en liefde.'

Aan het eind van haar **ontroerende** boek zegt Shielta Ramautarsing dat haar verhaal niet bedoeld is om iemand te kwetsen, of om familie te schande te maken: *'Mijn waarheid heb ik opgeschreven, omdat er velen zijn, die net als ik niet voor hun eigen waarheid kunnen of durven uitkomen en daardoor blijven vastzitten in oude patronen. Ze raken de liefde kwijt, doordat angst en boosheid haar overschaduwt. Angst en boosheid die het hart doen sluiten. Liefde is de transformerende kracht om het hart weer te openen.'*

Ik denk dat vele vrouwen in Nederland die te maken hebben (gehad) met discriminatie en/of geweld zich in haar verhaal kunnen herkennen. Ramautarsing beschrijft uitgebreid haar veranderings-

proces waardoor ze haar kracht hervond met behulp van onder meer traumatherapie en systemisch werken. Shielta Ramautarsing is andragoog, coach/counselor en trainer vanuit een eigen bedrijf.

Jihad of verstandsverbijsstering

Auteur: Huub Mous

Uitgever: Aspekt, 2018

Dit fascinerende en confronterende boek richt zich op het grijze gebied dat recentelijk is ontstaan tussen verschillende vormen van psychotisch en terroristisch geweld. Maar vooral ook op het opmerkelijke zwijgen van de psychiatrie over dit soort nieuwe manifestaties van het kwaad. Schrijver is agnosticus **Huub Mous**. Hij publiceerde eerder teksten over de rol van religie en secularisering bij onder meer zijn eigen psychose, die hij beschreef in zijn in 2011 bij Candine verschenen boek *'Tegen de tijdgeest: Terugzien op een psychose'*. De reden om dit nieuwe boek te schrijven heeft wellicht te maken met zijn persoonlijke fascinatie voor de opkomst van het fenomeen *terrorisme* in relatie tot het verdwijnen van transcendentie in onze westerse wereld. Een eeuw na Nietzsche's constatering 'dat God dood was' leken uiteindelijk ook alle grote verhalen, en zelfs de geschiedenis op hun eind te lopen.

In een interview, dat ik met Mous had, zei hij: *'De relatie religie en psychose was er bij mij dus wel degelijk, maar het had mij destijds wel geholpen als ik daarover met de behandelaars had kunnen praten. Het was een tijd van grote veranderingen en grote leegloop, maar dat was in mijn omgeving nog niet zo duidelijk merkbaar. Er was wel veel gaande: het Tweede Vaticaans Concilie was net afgelopen en er was hoop op veranderingen, je voelde dat er iets ging gebeuren. Er hing iets in de lucht en daarna is alles in elkaar gedonderd. Ik was in en denkwereld beland die absoluut niet te rijmen viel met het traditionele katholicisme waarmee ik was opgegroeid. Ik denk dat daar inderdaad voor mij de eerste trigger lag. Door die sterke secularisatie had men geen antwoorden meer. Mensen die mij opleidden worstelden zelf ook met enorme*

vragen en problemen. Zelf kreeg ik ook geen antwoorden op mijn vragen, en ik worstelde ook met problematiek in mijn hoofd waartegen ik totaal niet was opgewassen. Vastdijk schreef terecht over de naweeën en de schok van de oorlog en de gevolgen van het wegvallen van de religie. Dat was een heel dramatisch gebeuren en zeker in de omgeving waarin ik zat.'

Mondiale ommekeer

Na de dood van God en de teloorgang van de grote verhalen zag de wereld op eens de terugkeer van God in zijn meest radicale gedaante, als het **islamitisch terrorisme**, die leidde tot de mondiale ommekeer die eigen is aan deze tijd.

'Het is misschien ook wel het drama van mijn generatie, die na de oorlog opgroeide in het perspectief van alsmaar groeiende welvaart en gestaag groeiende secularisering. Wat heeft dit alles betekend voor de psyche van de mens?'

Dat vraagt Mous zich af, die in het verleden teksten schreef over de rol van religie en secularisering... Onder meer naar aanleiding van zijn eigen plotselinge psychose, waardoor hij in 1966 werd getroffen, vlak voor zijn adolescentie.

En die had alles te maken met het snelle afscheid van het katholieke wereldbeeld van zijn jeugd. Zijn boek richt zich dan ook op een wellicht vergelijkbare crisis waarmee jonge adolescenten geconfronteerd worden als ze zich op het breukvlak van twee culturen bevinden.

Hoe divers de processen van radicalisering ook kunnen verlopen, telkens weer lijkt er sprake te zijn van intense vervreemding, waarmee jonge adolescenten te kampen hebben. Die vervreemding hoeft niet alleen betrekking te hebben op een psychische problematiek, zoals onzekerheid over de eigen identiteit of de plaats in de samenleving, maar kan ook dieper grijpen naar problemen die eigen zijn aan het bestaan zelf.

Tot slot geeft Mous een aantal praktische aanbevelingen voor mensen die werken in de geestelijke gezondheidszorg of die op ander wijze beroepsmatig met deze problematiek worden geconfronteerd.

Jihad of verstandsverbijstering is een boeiend, confronterend maar ook verontwaardigend boek, waarin Huub Mous wezenlijke thema's aansnijdt. *'We beleven een tijd van het grote heimwee naar geborgenheid, maar alle wegen die daarnaar terugleiden lijken voorgoed verspild. Ook voor mijzelf. Religie is uit mijn leven verdwenen, maar het verlangen ernaar is blijven bestaan. Van dat gemis werd ik mij eens te meer bewust bij het schrijven van dit boek.'*

Geteld, gewogen, gebroken

Auteur: Erik de la Porte

Uitgever: Erik de la Porte, 2017

'Alles waaruit ik bestond, was gebroken. In miljoenen stukjes uiteengevallen hing ik in de ruimte. Zowel de uiterlijke als de innerlijke wereld bestond uit niets anders dan een zwarte leegte. En toch ontwaarde ik nog iets van een Zijn. Een gegeven natuur die ik nog niet kon begrijpen.'

Enkele pakkende zinnen uit het slot van de recent verschenen, geslaagde debuutroman *'Geteld, gewogen, gebroken'* van schrijver, kunsthistoricus en blogger Erik de la Porte.

Op een onwereldse plek wordt de hoofdpersoon gewekt door een vrouw die zich voorstelt als zijn psychiater. Haar diagnose luidt *geheugenverlies*. Geïsoleerd van de buitenwereld moet hij, aan de hand van zijn dagboek, zijn verloren geschiedenis samen met haar zien te heroveren. Het verleden keert langzaam terug. Een wandeltocht door de bergen en een uitzonderlijke liefde vormen de spil, maar de aard van het sprookje, dat uit het duister opduikt, *contrasteert* met de onafwendbare catastrofe die over de schouder van die geschiedenis meekijkt.

De la Porte beschrijft indringend een zoektocht naar antwoorden die alles in perspectief zet. Vriendschap, liefde en opvoeding, niets is wat het lijkt. De dreigende wolk, die aan de horizon van het verhaal onafwendbaar naderbij komt, maskeert misschien wel een andere ramp dan je zou vermoeden. De hoofdpersoon leidt een rijk bestaan met een lieve maar wat aparte moeder, maar wel eentje die hem wel steeds wezenlijke vragen stelt. Een even eigenwijze vriendin en een vriend nemen hem mee voor een bergwandeling door de Lechtaler Alpen. Op zoek naar stilte, natuur en mooie uitzichten komen diepgaande gesprekken op gang. De bergen zijn schitterend maar de natuur is meedogenloos, zo blijkt. Vluchten kan niet meer; het pad dat ze hebben gekozen moet worden gelopen, maar is het is de vraag of de *ik*-persoon daar wel toe in staat is.

En daar gaat het in deze debuutroman om: *de weg moet worden afgelegd*. Door de toegankelijke, uitstekend uitgepuur-

de stijl kan deze psychologische roman, waarin behalve psychologische, filosofische en soms ook spirituele thema's ter sprake komen, een breed lezerspubliek zeker boeien. Mooi is ook hoe De La Porte ook kunst in zijn boek verwerkt, zoals blijkt uit navolgend citaat.

'Dit vind ik een mooi moment.' Ik opende mijn handen en wees om me heen. Haar ronde ogen straalden en ik was blij dat ik op Jaspers aandringen was ingegaan. *'Mooie momenten zijn de belangrijkste momenten. Mooie momenten bieden emotie en emoties laten je voelen dat je bestaat. Misschien was het wel daarom dat de impressionisten probeerden om het enkele moment uit de tijd te isoleren. Hoewel dat natuurlijk onmogelijk is, want tijd op zichzelf is een abstract gegeven. Je kunt er niet een stukje van pakken, dat in je handen houden en het vervolgens beschouwen.'* Ik keek het restaurant rond en stelde me voor dat ik een greep zou doen uit die werkelijkheid, een fragment door m'n handen zou laten gaan, zoals je een steen door je handen kon laten rollen. Een brokstuk van een prachtig ogenblik, een seconde uit de geschiedenis, de blik van het kaasmeisje, het uitzicht op de Dents of de bocht in 'La Corniche'. Maar gelukkig kon zij daar niets van weten. *'En dat is jammer,'* ging ik verder. *'De tijd glijdt in één stuk aan ons voorbij, waardoor die mooie momenten veel te snel worden overgenomen door het ontoegankelijke schimmenrijk van het verleden. De impressionisten hadden een manier gevonden om die stukjes los te weken uit de realiteit. Ze wachtten op het juiste moment en wanneer dat zich eindelijk aandeed, wisten ze het te vangen in een beeld. Claude Monet was daar een meester in.'* Maar in een moment mag je niet blijven leven. De werkelijkheid stopt niet, de werkelijkheid gaat altijd maar door.

De titel van de roman verwijst naar het Bijbelse verhaal in het Oude Testament (Daniël 5). *'Mené, mené tekèl ufarsin'* is de boodschap die een zwevende hand op de muur schrijft, bestemd voor Belshazzar, de gewaande koning van Babylon. Overigens een scene die treffend is weergegeven door Rembrandt.

Boekaankondigingen

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Michel Tomaello: Van medicatie naar meditatie: Een krachtig elixer voor de nieuwe tijd; Elikser, 2017

Veel klachten en kwalen in lichaam en geest, variërend van een klein griepje tot het gevoel van chronische ontevredenheid over het leven zelf, beginnen met onnatuurlijke gedachtenpatronen. Die zijn ontstaan in dit leven of in vorige incarnaties die tegen onze ware essentie indruisten. Meditatie is het gereedschap waarmee je op ontspannen en ongedwongen wijze alle facetten van het leven op een krachtige, positieve en inspirerende wijze kunt beïnvloeden. Meditatie is een instrument waarmee je de grootste ziekte op Aarde kunt overstijgen: onwetendheid, gebrek aan juiste kennis en aan wijsheid over wie je zelf van nature bent.

Thomas Keating: Leven uit liefde: Het pad naar christelijke contemplatie; Kok, 2017

In de spirituele klassieker 'Leven uit liefde' gidst de Amerikaanse monnik en schrijver Thomas Keating ons op het pad naar christelijke contemplatie. Keating werkt al jaren aan de verspreiding van zijn methode voor 'centering prayer' (innerlijk gebed). Hij zoekt in dit boek naar een dialoog tussen de inzichten van de hedendaagse psychologie en die van de klassieke christelijke spirituele leiders. Dit praktische boek, dat nu voor het eerst in het Nederlands is vertaald, biedt een stevige conceptuele achtergrond bij de praktijk van het innerlijk gebed en voor de spirituele reis van deze tijd, die we niet alleen maken voor onszelf, maar voor de gehele mensheid.

Harm Wagenmakers: Geestkracht: Genees jezelf van overbezorgdheid, angst en onnodig schuldgevoel; Aspekt, 2017

Een boek dat ons leert op een goede manier met onszelf en met anderen om te gaan. Volgens Wagenmakers zijn mensen geen *speelbal van het lot*, maar kunnen we **zelf** ons leven een diepere betekenis geven. Daarvoor moeten we bewust gebruikmaken van de krachten in onze geest. *Hoe kunnen we die geestkracht mobiliseren? Hoe kunnen we onszelf bevrijden van grootheidswaan of van een minderwaardigheidsgevoel? Hoe gaan we om met verwachtingen, van onszelf en van anderen? Hoe kunnen we boven angsten uitgroeien naar evenwicht, rust en vrede in onszelf?* Deze en andere thema's komen aan de orde. Ter ondersteuning zijn er veel praktijkvoorbeelden, oefeningen en affirmaties opgenomen.

Flip G. Droste: De betekenis van betekenis: Een literaire zoektocht; Aspekt, 2018

In deze zoektocht trekken een aantal groten der Aarde voorbij: van Socrates tot Darwin, van Erasmus tot Einstein en nog anderen. En elk van hen levert een bijdrage tot de cultuur, de wetenschap, de kunst. Maar allemaal doen ze dat via hetzelfde medium: de **taal**. Die taal is niet alleen het instrument waarmee ze werken, maar ze blijkt onmisbaar voor het vormen van hun gedachten. In ieder produkt, of het nu de literatuur is (Goethe), het geloof (de profeten) of het sprookje (de *Gelaarsde Kat*), komen wezenlijke aspecten van taal en taalgebruik naar voren: en daarmee ook van de betekenis. Die betekenisaspecten vloeien samen in de analyse van een gedicht van Lucebert. Met als einduitkomst een verrassend simpele maar heel efficiënt werkende betekenisstheorie.

Flip G. Droste is emeritus hoogleraar Algemene Taalwetenschap aan de Koninklijke Universiteit Leuven, en richt zich in zijn onderzoek met name op syntaxis, semantiek, en de relatie tussen *taal* en *denken*. Naast een reeks taalkundige boeken en artikelen heeft hij ook een aantal romans gepubliceerd, met name historische romans, zoals *'Het Verhaal van de Kinderkruistocht'*, verschenen bij uitgeverij Aspekt (2006).

Amos Oz: Beste fanatici; De Bezige Bij, 2017

'De rode draad in deze essays is mijn wens om met een persoonlijke blik naar verschillende kwesties te kijken die ons land diep verdelen, waarbij enkele een zaak van leven of dood lijken te zijn. Deze essays zijn voor mij een poging om gehoord te worden door mensen die een andere mening hebben dan ik,' aldus Amos Oz.

In drie krachtige essays onderzoekt Amos Oz de staat van Israël. In het openingsstuk kijkt hij terug op zijn vermaarde werk *'Hoe genees je een fanaticus?'*, en actualiseert hij het voor deze nieuwe tijd. In de twee daaropvolgende essays geeft Oz zijn visie op de orthodoxe 'verjoodsing' van de Israëlische maatschappij en houdt hij een pleidooi voor het opzetten van twee aparte staten voor Palestijnen en Israël's. De Israëlische auteur Amos Oz is niet alleen bekend om zijn romans maar ook om zijn politieke geschriften, waarin hij een helder standpunt inneemt in de complexe Midden-Oostenproblematiek.

P. van Heijnsbergen: Cordoba: Een samenleving van moslims, christenen en joden in Moors Spanje; Aspekt, 2017

Cordoba is het verhaal van een tolerante en succesvolle samenleving van moslims, christenen en joden gedurende acht eeuwen in Moors Spanje. Cordoba was in die tijd de grootste en belangrijkste stad van West-Europa met een ongekende bloei van kunsten en wetenschappen, waardoor een aanzienlijke bijdrage is geleverd aan de Europese cultuur. Filosofie, geneeskunde, astronomie en wiskunde droegen bij aan de Europese renaissance en van de bouwkunst getuigen de Grote Moskee in Cordoba en het Alhambra in Granada. In dit boek zijn de ontwikkelingen in Spanje samengevat die beginnen met de inval van de Arabieren en Berbers in 711 en die eindigen met de val van Granada in 1492.

Henk Tijssen: De gereformeerde graaf: Enkele Duitse vorstenhuizen in relatie tot het protestantisme; Aspekt, 2017

'De gereformeerde graaf' handelt over enkele Duitse vorstenhuizen in relatie tot het protestantisme. De vorstenhuizen en graafschappen Zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg, Zu Sayn-Wittgenstein-Hohenstein, Hessen-Kassel, Tecklenburg en Stolberg worden in dit boek beschreven. Daarnaast beschrijft het boek enkele destijds vooraanstaande protestanten die onderdaan waren van de betreffende vorsten: Johannes Althusius, Jacques Abbadie en Thomas Müntzer. De verschillende facetten van uitingvormen van het protestantisme in de betreffende gebieden komen eveneens aan bod.

Adrie van der Ven: Van Akasha tot zout; Elikser, 2017

Dit boek gaat over psychosomatiek en behandelt uitgebreid de zgn. biochemische celzouten van dr. Schüssler. Het geeft inzicht in achtergrondprocessen bij ziekten, die vaak een voorspel hebben van verslavende gewoonten, een onevenwichtig dagritme of gekwetste gevoelens. Het boek biedt analyse, richting voor de conclusie en concrete stappen tot herstel.

Rini van Zaanen: Een ideale gemeenschap; Elikser, 2017

In dit boek vertelt Rini van Zaanen in woord en beeld het verhaal van een stel dieren, die een onstuimige reis maken. Ze komen verschillende ideale gemeenschappen tegen en zijn zelf ook een ideale gemeenschap. De avonturen worden belicht vanuit een spiritueel gezichtspunt. De doelgroep is: ouderen die nog iets van een kind in zich hebben en kinderen die al een wat oudere wijsheid bezitten. Een warm en waardevol sprookje over de Aarde en wat er daarbuiten is..

Uitnodiging tot samendenken

Denk met ons mee bij de volgende openbare ontwikkelingssessies van ons meerjarenplan: op 7 april (de Raad van Gemeenten) en 21 mei 2018 (de VKK-Landdag)

✍ Jan van den Hoeven

De diepe inspiratie

In de Top 100 van meest gestelde zoekvragen op Google staat op nummer 99: 'What is the meaning of life?'

Hoewel je je kunt afvragen of Google de juiste plek is om deze vraag te stellen, maakt het wél duidelijk dat de mens behoefte heeft aan een betekenisvol en waardevol leven. Mijmerend over mijn eigen antwoord op die vraag kom ik op het woord *Liefde*. *Liefde*: als bron van alles, als oorsprong van alles en als doel van alles. Ik heb het dan niet alleen over Eros, de lijfelijke liefde of erotiek, of over *Philea*, vriendschapsliefde of de diepe kameraadschap met vertrouwen, maar vooral (ook) over *Agape*, overstijgende goddelijke, onvoorwaardelijke en opofferingsgezinde liefde. *Agape*, die we van God kregen om door te geven. *Agape* geeft kleur en licht aan alles wat we beleven en ervaren, het kleurt de achtergrond van alles wat ons overkomt.

'Wij zijn als mens rechtstreeks met de Bron verbonden. Zoals een lichtstraal verwant is aan de zon, zo is ook de mens verwant aan de Bron. Wij hebben 'de gelaatstreken van de Vader'... wij zijn 'de erfgenamen van de Vader.'

[Citaat van Bram Moerland.]

Liefde, *agape*, geeft ons richting in donkere tijden, voedt ons, vormt ons en helpt ons om zelf het licht door te geven aan anderen. Liefde helpt ons bewust te worden van onze eigen diepere 'waarheid en weten': het weten van en uit het hart, de *gnosis*.

De motivatie voor deze bijeenkomsten

Contact maken met je licht, het herinneren van je oorsprong, de ontwikkeling van 'slapend' en 'onwetend' naar 'wetend', dat is een doorlopende cyclus van ontwikkeling. De VKK als religieus instituut geeft een bedding aan die cyclus, met de teksten uit de *Nag Hammadi*-geschriften, via de opbouw van de mis en de energetische werking van de jaarkalender.

Vanuit het Centraal Kerkbestuur hebben wij gemeend de energie van de liefde, het bewustzijn en de ontwikkeling sterker te moeten richten en haar daarnaast toegankelijk(er) te maken voor anderen, van buiten de kerk.

Waar gaan de ontwikkelingen naartoe?

In de afgelopen maanden heeft het Centraal Kerkbestuur, aangevuld met het episcopaat, met

Meara Cloosterman uit kerkgemeente Naarden en Aat-Lambert de Kwant, hoofdredacteur van *Reflectie*, drie bijeenkomsten gehouden om een meerjarenplan te ontwikkelen voor interne en externe publiciteit van de VKK. Het woord 'publiciteit' moet hier breed geïnterpreteerd worden; het gaat veeleer over het richten en uitdragen van energie en het bieden van een breed spiritueel pad.

In de laatste bijeenkomst zijn wij geïnspireerd door logion 19 uit het Thomas Evangelie.

Daarin zegt Jezus: 'Want je hebt vijf bomen in het paradijs die roerloos staan, in zomer en in winter, en hun bladen vallen niet af. Wie hen kent zal de dood niet smaken.' Met die vijf bomen doelt Jezus op de thema's kennis, inzicht, wijsheid, waarheid en licht. Deze worden genoemd in het **Geheime Boek** van Johannes. Wij hebben daar intuïtief liefde en offerande aan toegevoegd; beide kernbegrippen van *agape*.

De thema's van onze toekomst

Er bestaat een verband tussen voorgaande zeven thema's; een verband dat kan worden gezien als een spiritueel pad:

- kennis en inzicht voeren tot weten;
- weten en levenservaring leiden tot wijsheid;
- wijsheid steunt op waarheid;
- waarheid komt voort uit volledig bewustzijn;
- en volledig bewustzijn komt weer voort uit het Goddelijk Licht.

Dat verband willen wij met jullie uitwerken in vier kwartaalthema's voor *Reflectie*: op zaterdag 7 april en op maandag 21 mei (tweede Pinksterdag) tijdens de Landdag.

Uitnodiging aan onze kerkleden

Om mee te denken nodigen we alle leden uit aanwezig te zijn op de Raad van Gemeenten, in de kerk te Naarden, op zaterdag 7 april van 10:30 tot 15:00 uur. Wij zorgen voor koffie en thee, en tijdens de lunchpauze is er soep. Tijdens de Landdag op maandag 21 mei (tweede Pinksterdag) zullen de ontstane ideeën het hoofdthema zijn, en alle uitgewerkte ideeën worden dan aan de Clericale Synode voorgelegd. Ideeën en suggesties zijn welkom via e-mail (voorzitter@vkk.nl) of op de Landdag.

Aanmelding: aanmelding voor beide dagen via het mailadres: voorzitter@vkk.nl.